

M U N I
M E D

HISTOLOGIE A EMBRYOLOGIE I

Histologie a embryologie

Program 1. praktika

- **obecné informace** (organizace výuky)
- **histologie a embryologie** (co je předmětem studia)
- **zpracování tkání** (laboratorní metody)
- **příprava histologických preparátů** (demonstrace)

Organizace praktik

Začátek - přesně

Přezouvání

– vstup do mikroskopického sálu pouze v přezůvkách (ne v návlecích)

Šatna

Odložit svršky a zavazadla - zajistit doklady, cennosti, mobil

Ztráty a nálezy – informace u dr. Daňkové

Mobil – vypnutý nebo v tichém režimu

Mikroskopický sál = laboratoř

Zákaz konzumace jídla a nápojů v sále,

Zákaz kouření na celé LF

BOZP

Pracovní místo zůstává stálé během semestru

Student je osobně a hmotně odpovědný za poskytnuté pomůcky

Průběh praktika

- úvod – výklad + demonstrace - vlastní práce

Samostatná práce studenta – studium preparátů ve světelném mikroskopu a fotografií v atlasu EM; jejich kreslení a popis = **vyhotovení protokolu**; protokol je na konci praktika zkontrolován.

Student, který zjevně práci odbyl a tedy nebude mít vyučujícím podepsaný protokol, musí dané praktikum nahradit

Student musí být připraven na dané praktikum

Rozvrh a sylaby (programy) přednášek a praktických cvičení – viz nástěnka a interaktivní osnova předmětu

Pomůcky (vlastní)

sešit nebo volné papíry – formát A4, bez linek, dle šablony

měkká tužka, pastelky

Přestávka – 10 minut

Konec praktika – vyhlásí vedoucí cvičení

Protokol č. .... Jméno: .....

Datum: ..... Ročník: ..... Skupina: .....

TÉMA: .....

Seznam preparátů ke studiu:

Číslo název (barvení)

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

Atlas EM: doporučené obrázky ke studiu

str. název elektronogramu

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

Pokyny pro vypracování protokolu

1. Student vyhotoví barevné nákresy histologických preparátů (pastelky) nebo černobílé nákresy obrázku z atlasu elektronogramů (obyčejná tužka).
2. Každý náčrt musí být opatřen následujícími údaji:
  - název preparátu s uvedením metody barvení (viz Seznam výše), event. název elektronogramu.
  - zvětšení: 10 x 4 / 10 x 10 / 10 x 20 / 10 x 40 (tj. okulár x objektiv) nebo celk. zv.: 40x / 100x / 200x / 400x
  - popis obrázku.

Kontrola protokolu

Praktické cvičení: řádné náhradní datum: .....

.....
 podpis učitele

Protokol č. .... Jméno: .....

Datum: ..... Ročník: ..... Skupina: .....

viz Interaktivní osnova předmětu

Zápočet

- **100%** účast v praktických cvičeních
- **Kompletní sada protokolů** podepsaných učitelem
- Úspěšně absolvované průběžné testy

- Během řádné semestrální výuky se studenti obracejí na **vyučujícího své seminární skupiny**.
Jméno vyučujícího je uvedeno v rozvrhu, kontakt v IS. Pro neadresné dotazy je možné využít adresu: histology@med.muni.cz
- Vyučující průběžně ověřuje znalosti a poskytuje zpětnou vazbu formou otázek, diskuze nebo testu. Obrázky jsou přístupné v MedAtlasu nebo v **Interaktivních osnovách v ISu** (popř. ve studijních materiálech).

100% účast

- Všechna cvičení musí být nahrazená. Jednu absenci může omluvit vyučující (dle SŘU). Všechny ostatní absence musí být omluveny v IS.
- V případě 4 a více omluvených a nahrazených absencí je možné získat zápočet pouze po úspěšném absolvování semestrálního testu.
- Pokud student v důsledku vlastních absencí, byť omluvených a nahrazených, nepodstoupí minimálně 4 průběžné testy, bude jeho celkové hodnocení „x“ (nedostane zápočet)

Nahrazování praktik

Co udělat předem:

- výjimečně, po předchozí domluvě se svým vyučujícím
- nahrazování oznámit vedoucímu paralely (učitel zapsaný v rozvrhu jako první)
- zapsat se do sešitu (před nebo po výkladu)
- na konci praktika předložit vedoucímu praktika protokol k podpisu

Co udělat poté:

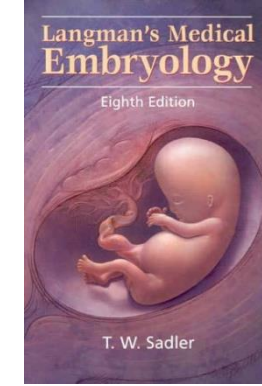
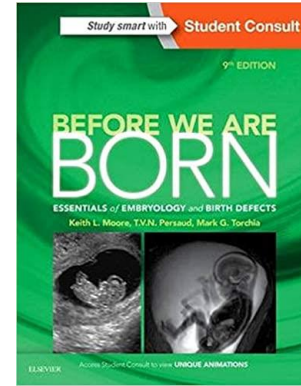
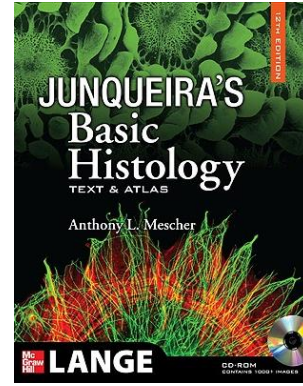
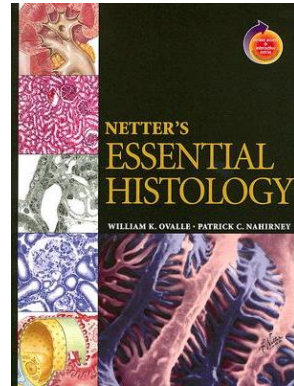
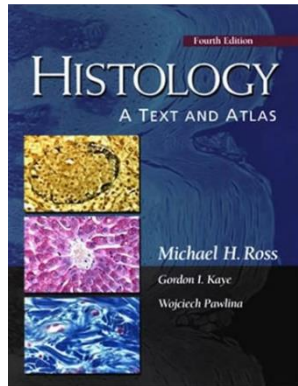
- absence musí být omluvena na studijním odd. a omluvenka zapsaná v IS

Průběžné testování

- Každý student je vyzkoušen **4x** za semestr
- Zkouší se písemně (**malý test**) zejména znalost základních struktury a jejich odborné (latinské) názvy na základě připravených obrázků. V případě neúspěchu je možná jedna oprava (**1. opravný test**), pro získání zápočtu je nutné splnit 4/4 nebo 4/5 testů.
- Testy se mohou psát vždy jenom v řádném praktiku, nikoliv v náhradním
- V případě neúspěchu u 2 nebo 3 testů následuje ve stejném zkouškovém období **2. opravný test** (semestrální) pokrývající látku celého semestru
- V případě neúspěchu u 4 testů je student hodnocen „X“
- Obrázky jsou přístupné v MedAtlasu nebo studijních materiálech praktik

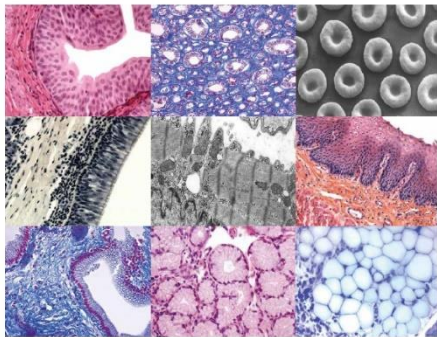

Doporučená literatura

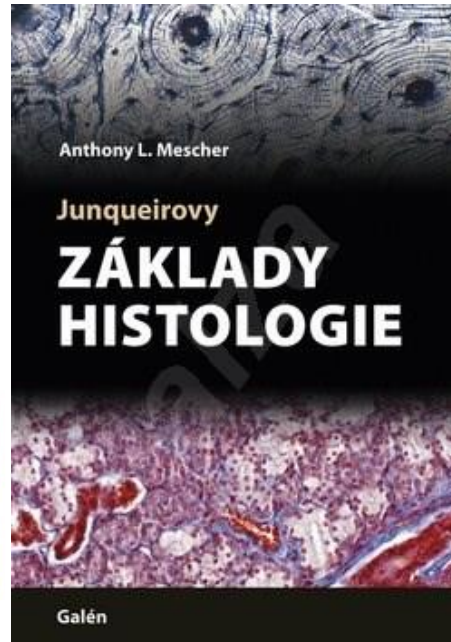

Guide to General Histology and Microscopic Anatomy

Petr Vaňhara, Miroslava Sedláčková,
Irena Lauschová, Svatopluk Čech, Aleš Hampl

Masaryk University, Brno 2017

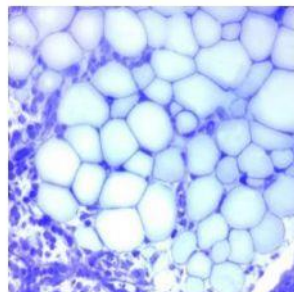

Ústav histologie a
embryologie LF MU

<https://histology.med.muni.cz/>

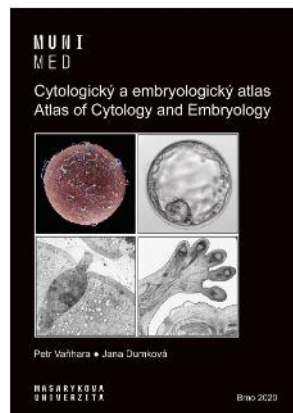
Atlas of Histology

recommended study tool

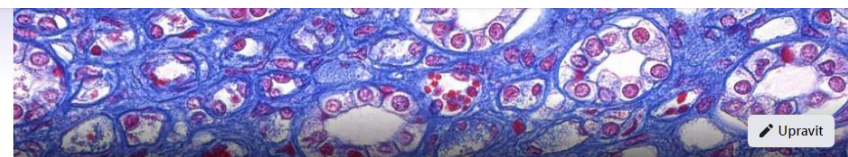

Atlas of Cytology and Embryology

recommended study tool

HistoKlub na Facebooku

HistoClub MED MUNI Consultations

🔒 Soukromá skupina · 166 členů

+ Pozvat

Informace Diskuze Místnosti Členové Události Multimédia

Co se vám honí hlavou, Petr?
+ Místnost Fotka/video Označujte lidi

Informace

🔒 **Soukromá**
Jen členové můžou zobrazit členy skupiny a jejich příspěvky

👁️ **Viditelná**
Skupinu může najít kdokoli.

👤 **Obecné skupina**

Nová aktivita ▾

Jana Dumková
📅 · 14. prosince 2020 · 🌐
Do you know where the snowman is? 😊

HISTOLOGIE

nauka o stavbě normálních, tj. zdravých buněk, tkání a orgánů
na mikroskopické a submikroskopické úrovni

cytologie a obecná histologie

speciální histologie = mikroskopická anatomie (stavba orgánů
jednotlivých systémů)

EMBRYOLOGIE

– nauka o prenatálním (intrauterinním) vývoji jedince

obecná embryologie (do konce 2. měsíce – EMBRYO - zárodek)

od gametogeneze po raný embryonální vývoj

speciální embryologie (od 3. měsíce do porodu – FETUS - plod)

organogeneze (vývoj orgánů v jednotlivých systémech)

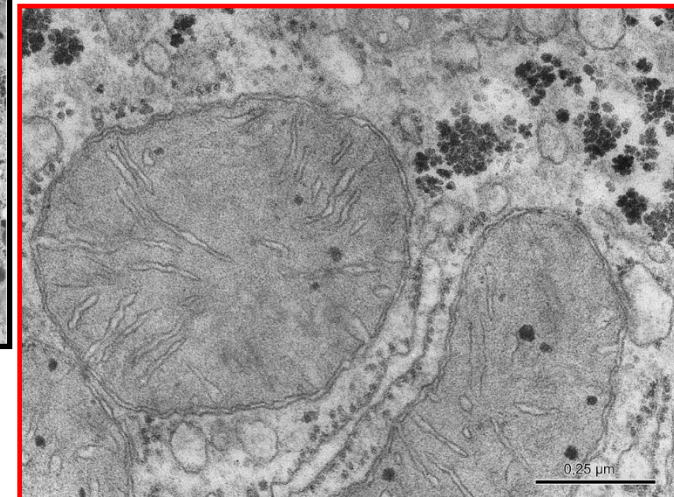
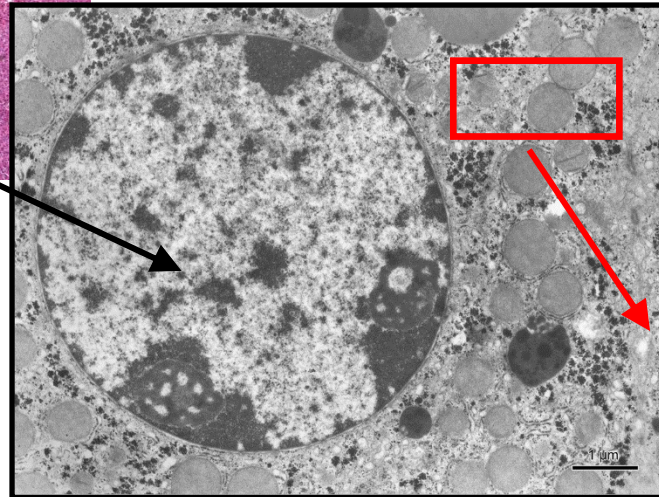
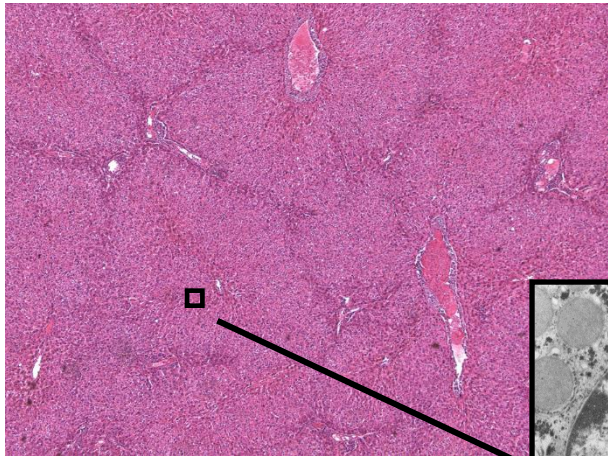
teratologie – defektní vývoj orgánů (příčina, důsledek), vrozené vývojové vady (VVV = malformace = anomálie); metody prenatálního screeningu – ultrasonografie, amniocentéza, genetické vyšetření chromozomálních aberací (diagnostika, prevence a terapie).

Histologie

Rozlišovací schopnost oka: $\sim 0,1$ mm

Rozlišovací schopnost SM: $\sim 0,1 - 0,5$ μm

Rozlišovací schopnost EM: $\sim 0,1 - 1$ nm

Zpracování tkání a orgánů pro účely histologického vyšetření ve světelném mikroskopu

(příprava trvalého histologického preparátu)

- **ODBĚR** vzorků
- **FIXACE** tkáňových bločků
- **PRANÍ**
- **ZALÉVÁNÍ** - (parafinové) bločky
- **KRÁJENÍ** - řezy
- **NAPÍNÁNÍ A LEPENÍ** řezů
- **BARVENÍ** řezů
- **MONTOVÁNÍ** (uzavírání)

1. ODBĚR MATERIÁLU

malý kousek tkáně (orgánu) je odebrán a rychle vložen do fixačního media:

biopsie z živého organismu (v průběhu chirurgických zákroků; neinvazivní odběr – stěr z povrchu sliznice)

= excise (vyříznutí)

= punkce (dutou jehlou – jaterní nebo ledvinový parenchym, kostní dřeň)

= kyretáž (např. endometrium)

nekropsie z mrtvého organismu (pitva); laboratorní zvíře

velikost odebraného vzorku **0,5 – 1 cm³**, fixace následuje bezprostředně
označení

Pomůcky k odběru:

trokar – dutá jehla s mandrenem

kyreta

2. FIXACE

Definice: denaturace a stabilizace proteinů v buňce („šetrné usmrcení buňky“ s minimem artefaktů)

Důvod fixace: chemická nestabilita tkáně – vysoušení, svraštění, autolýza v důsledku působení bakterií, hypoxie. Fixace má předcházet těmto změnám a stabilizovat strukturu vzorku. Během fixace jsou proteiny konvertovány do inaktivní, denaturované formy.

Požadavky na fixační činidlo:

zachovat strukturu

rychle penetrovat do tkáňového bločku

neovlivňovat výsledek barvení

Druhy:

– **fyzikální** vysokou teplotou (var, žíhání nad plamenem), nízkou teplotou (lyofilizace, mrazová substituce – kryoprezervační látky)

– **chemická**

roztoky organických a anorganických látek

imerze – ponoření do fixativa

perfuze – promývání intravenózní aplikací fixativa

CHEMICKÁ FIXACE

Fixační činidla:

organická – ALDEHYDY – **formaldehyd** (*SM*)

– glutaraldehyd (*EM*)

– ALKOHOL – 96 – 100 % (absolutní etanol)

– ORGANICKÉ kyseliny – led. octová, pikrová, trichloroctová

- **anorganická** – ANORGANICKÉ kys. – chromová, osmium tetraoxid (OsO_4)

– SOLI TĚŽKÝCH KOVŮ – HgCl_2

- **směsi**: FLEMMING (OsO_4), ZENKER, HELLY, SUSA (HgCl_2), BOUIN (kys. pikrová), CARNOY (alkohol)

Postup: fixace – při pokojové teplotě, 12 – 24 hodin, vzorek musí být přelit 20 – 50násobným množstvím fixačního činidla: (1 cm^3 : 20 – 50 cm^3)

3. PRANÍ A ZALÉVÁNÍ

odstranění fixačního činidla ze vzorku; výběr vypíracího media závisí na fixaci:
voda nebo **alkohol** (70-80%)

důvod zalévání: „tvrzení“ měkkých tkáňových vzorků krájitelnými médii

Zalévací média

ve vodě rozpustná – želatina, agaróza

ve vodě nerozpustná – parafin, paraplax, celoidin

Zalévání do parafinu

dehydratace – odvodnění fixovaných vzorků (parafin se s vodou nemísí)
vzestupnou řadou etanolu (50%, 70%, 90%, 96% každá lázeň alkoholu 2
– 6 hodin)

projasnění – vytěsnění alkoholu médiem, které se mísí s parafinem – xylen

infiltrace – rozpuštěným parafínem (bod tání 56°C); provádí se v
TERMOSTATU: parafinová lázeň – 3 x 6 hodin.

vlastní zalití – do komůrek (plastové, papírové nebo kovové). Do komůrek se nalije rozpuštěný parafín a do něj se vloží tkáňové vzorky. Komůrky jsou rychle ochlazeny ponořením do studené vody. Parafinové bločky se po vynětí z komůrek zbaví přebytku parafínu a jsou připraveny ke krájení.

**Leica TP
1020**

odvodňovací tkáňový automat

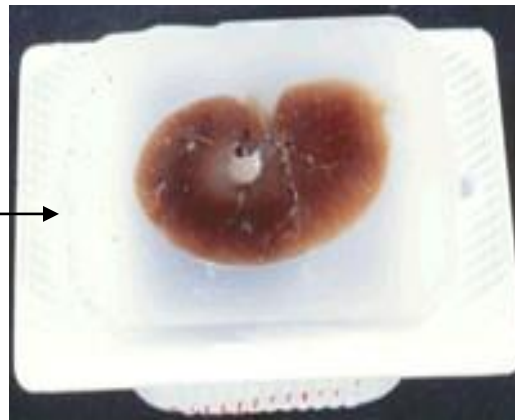

Zalévací komůrky - **papírové**

- **kovové** s orientačními plastovými prstenci

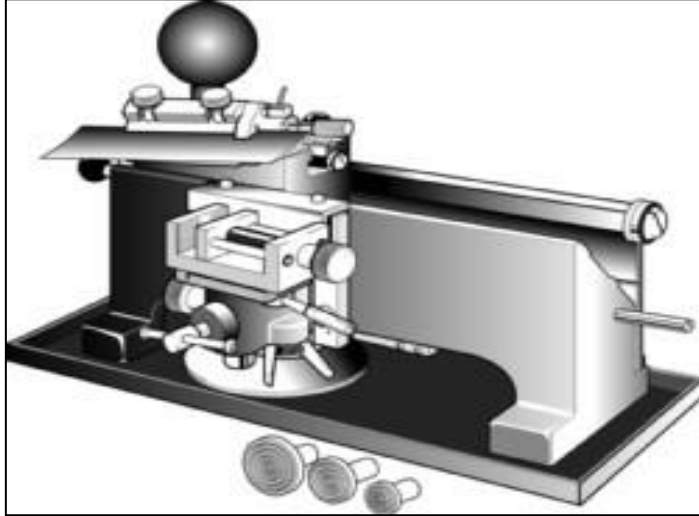

výsledek zalití →

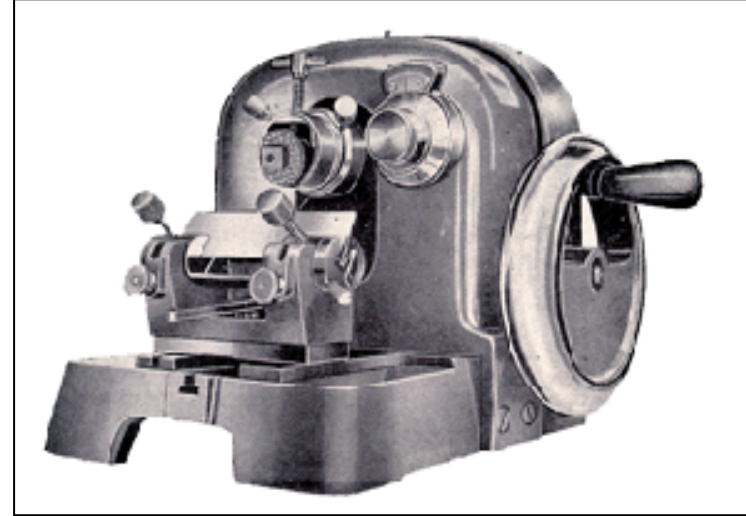

4. KRÁJENÍ

Mikrotom – regulace tloušťky řezů: optimum je 5 – 10 μm

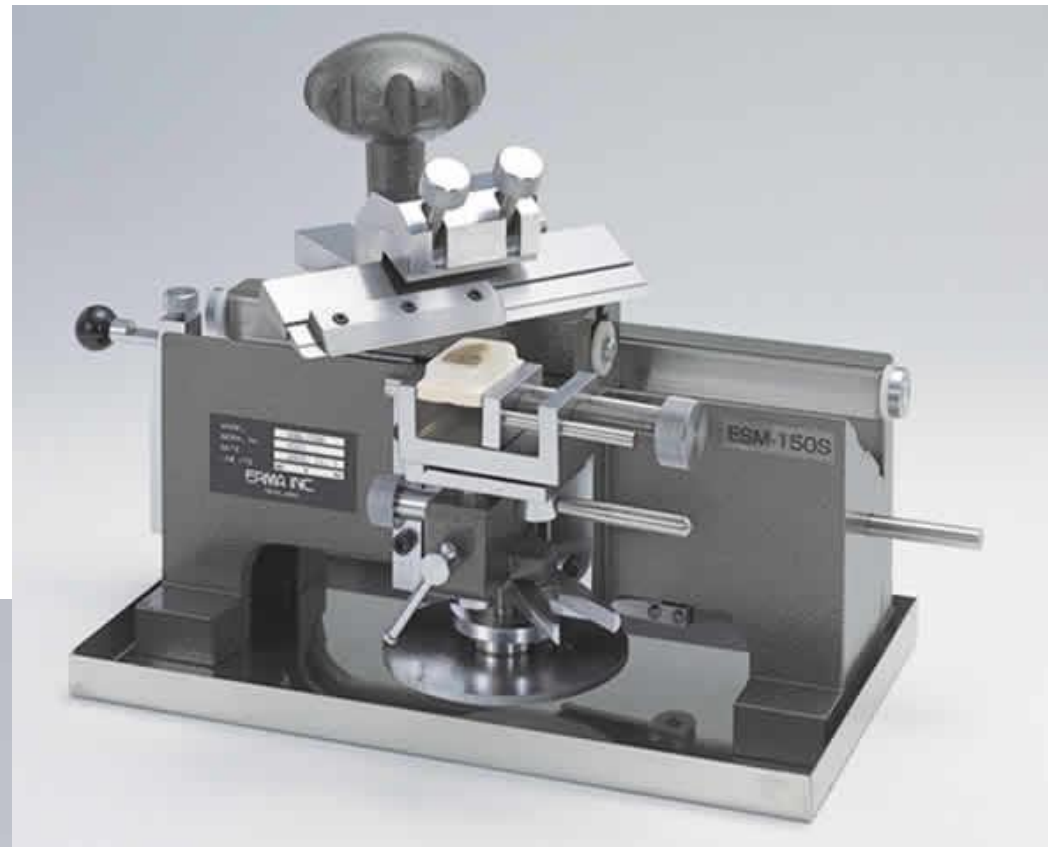

Sáňový mikrotom – blok je upevněný v držáku, nůž nebo břitva se pohybuje horizontálně

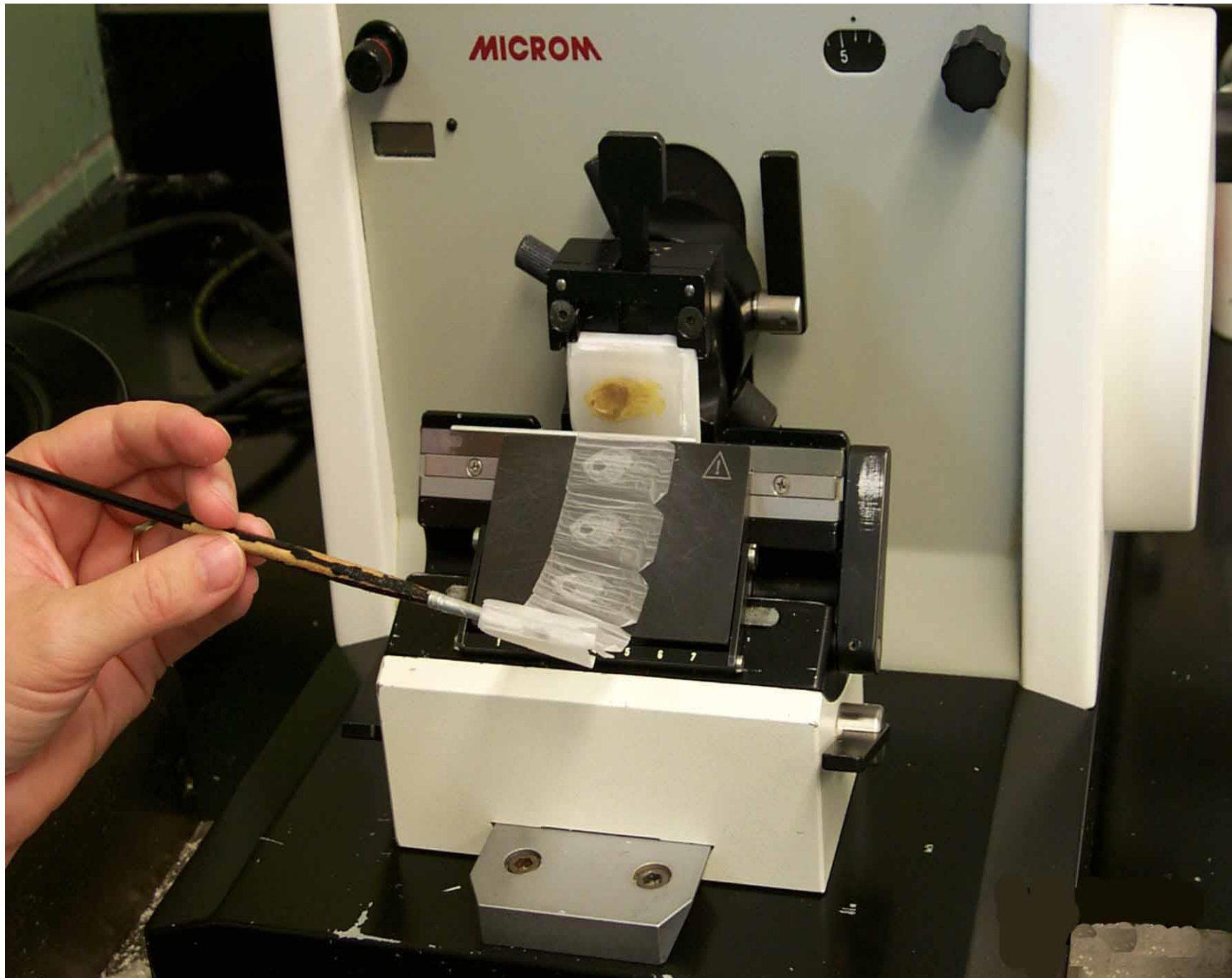
Rotační mikrotom – nůž je fixní, držák s bločkem se pohybuje vertikálně

Sáňový mikrotom

Rotační mikrotom

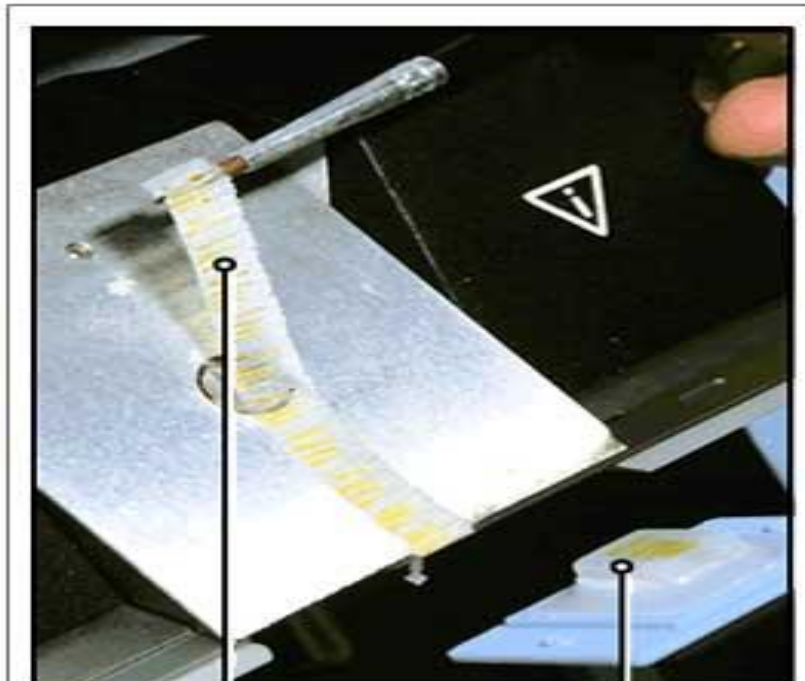

kryostat

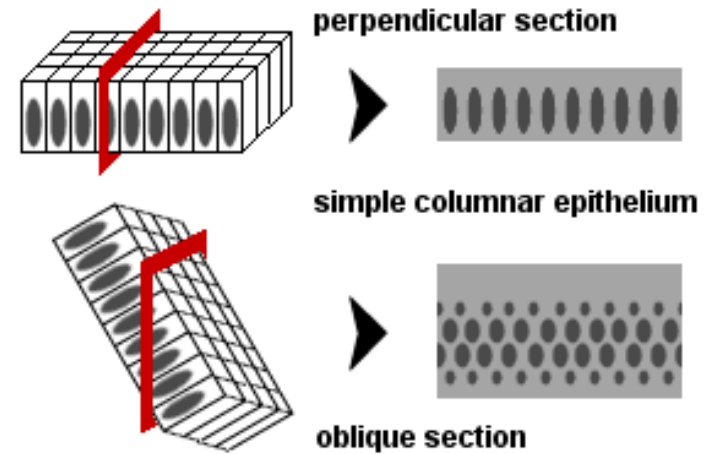
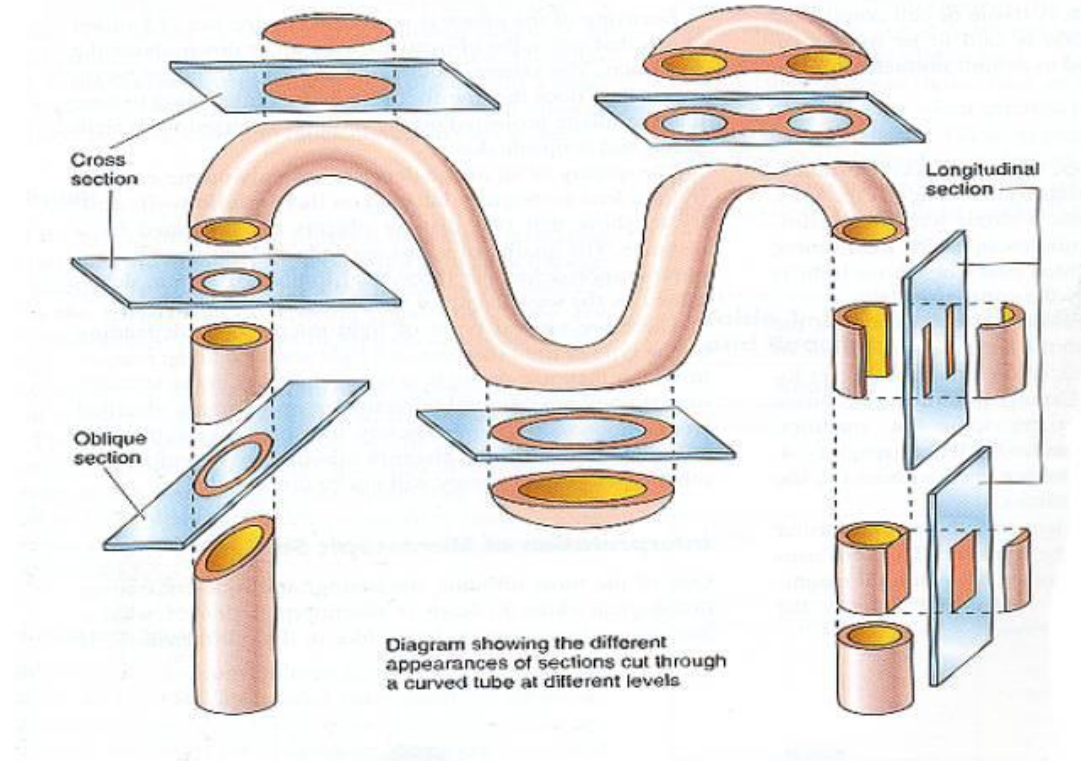
= rotační mikrotom v mrazicím boxu (-60°C);
zmrzlou tkáň lze krájet bez zalévání

páska řezů   parafinový bloček

KRÁJENÍ

5. NAPÍNÁNÍ ŘEZŮ

Napínání:

na hladině teplé vody (45°C) se řezy narovnají a vypnou

Lepení:

z vody jsou řezy přeneseny na podložní skla s adhezivním filmem (želatina nebo směs glycerin-bílek) a uloženy do termostatu (37° C).

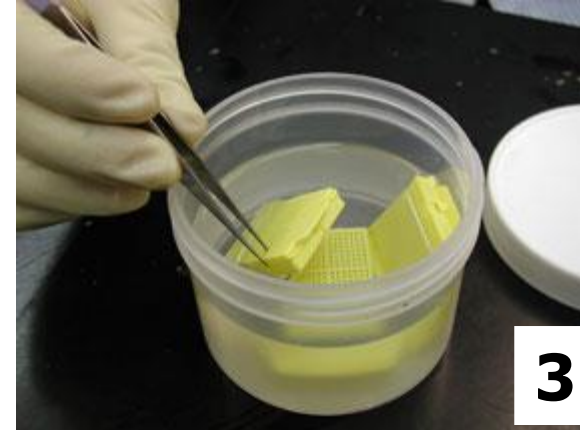
Před barvením se z řezu na skle musí odstranit zalévací medium, které by bránilo průniku barviv. Např. parafin – deparafinace rozpustidlem parafinu, obvykle xylenem.

1

2

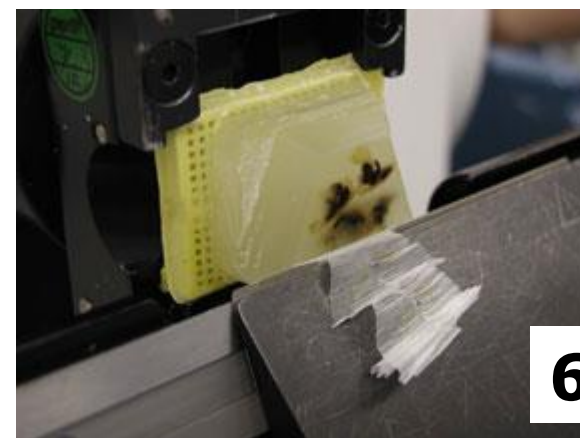
3

4

5

6

7

8

1 – odběr
2, 3 – fixace
4 – zalévání
5, 6 – krájení
7, 8 – napínání řezů

Napínání na teplé vodě

Napínání na teplé podložce

6. BARVENÍ

zviditelnění struktur v řezu – buňka a její součásti vykazují afinitu k barvivům dvou skupin:

zásaditá /bazická/ barviva („jaderná“) – reagují s kyselými strukturami buňky a tkání (DNA v jádře aj.)

bazofilie – bazofilní struktury

kyselá barviva („cytoplazmatická“) – reakce se zásaditými strukturami

acidofilie – acidofilní struktury v buňce

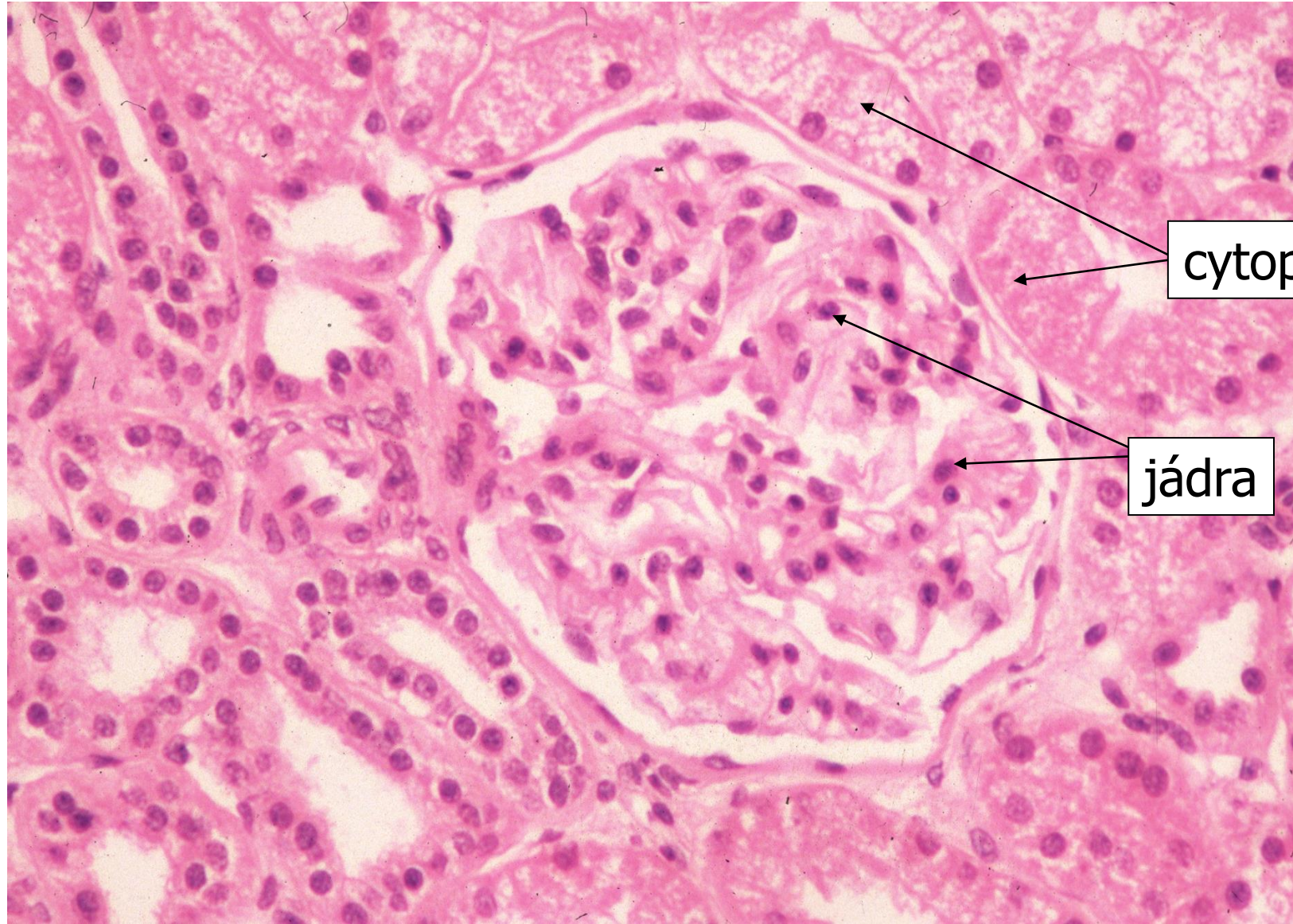
- chromofilní /chromatofilní/ **x** chromofobní
- polychromatofilní – afinita k oběma druhům barviv

ORTOCHROMAZIE - buněčné struktury se barví stejnou barvou, jakou má barvivo (HE)

METACHROMAZIE - buněčné struktury se barví jinou barvou, jakou má barvivo

Př. toluidinovou modří se v žírných buňkách barví jádra modře (ortochromaticky) a granula červenofialově (metachromaticky)

Hematoxylin a eosin (HE)

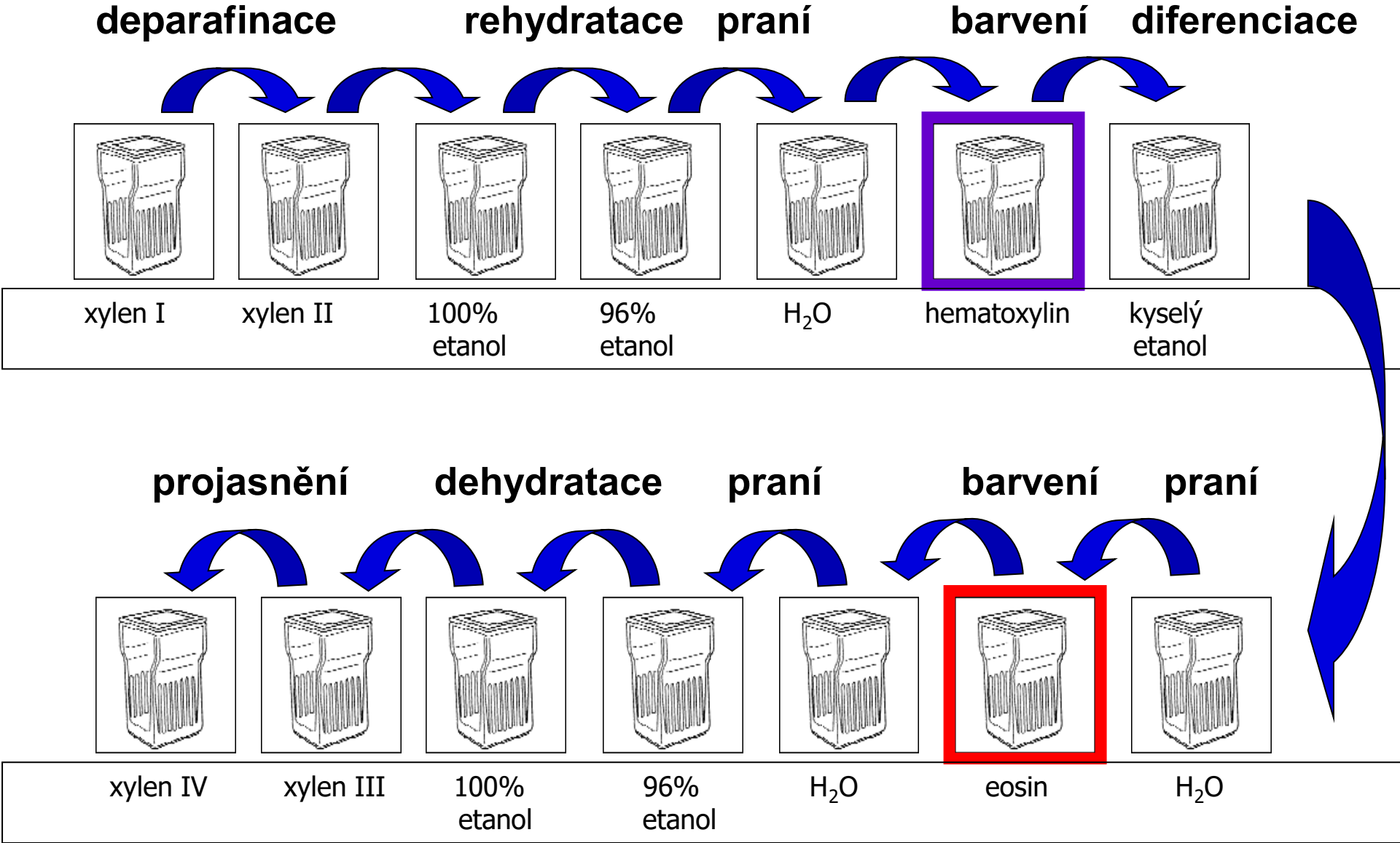

cytoplazma

jádra

HEMATOXYLIN – EOSIN (HE)

RUTINNÍ BARVENÍ: HEMATOXYLIN – EOSIN (HE)

Hematoxylin – zásaditý

Eosin – kyselý

Postup:

Odstranění parafinu xylenem

Rehydratace „sestupnou“ řadou alkoholů (100% →96% →80%)

Barvení hematoxylinem ⇒ jádra - modro-fialová

Diferenciace kys. alkoholem a vodou (odstranění přebytku barviva)

Barvení eosinem ⇒ růžová - cytoplazma, vazivo, svaly

Praní ve vodě (odstranění přebytku barviva)

Dehydratace „vzestupnou“ řadou alkoholů (80% →96%)

Projasnění v xylenu

Výsledky barvení:

HE = *Hematoxylin* – *Eosin*

jádra – **modro-fialová**

cytoplazma a kolagenní vlákna –

růžová

svalová tkáň – červená

HEŠ = *Hematoxylin* – *Eosin* – *Šafrán*

kolagenní vlákna – **žlutá**

AZAN = *AZokarmín* – *Anilinová*

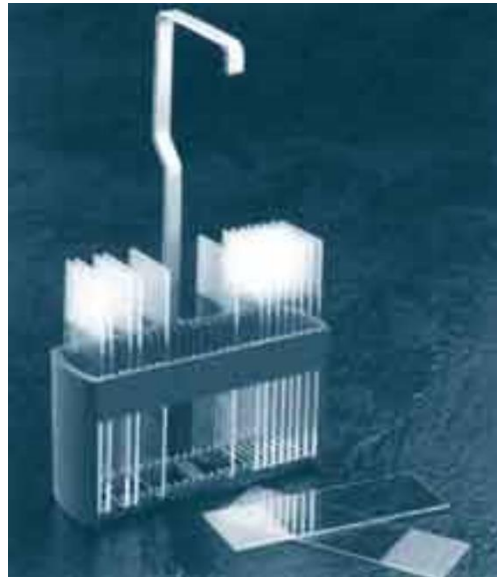
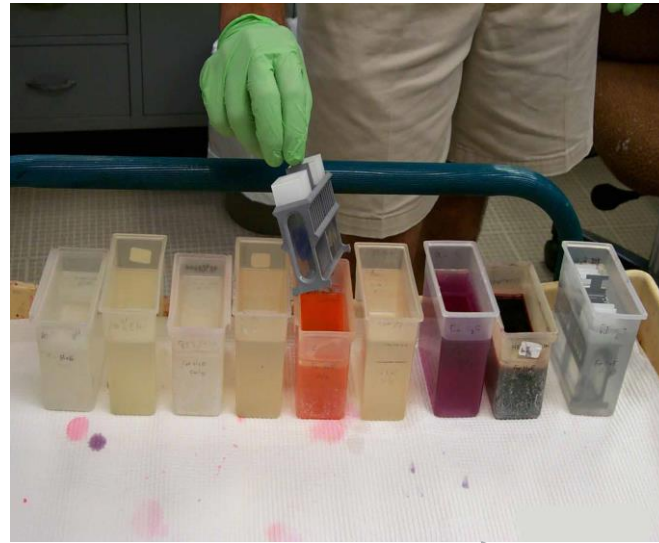
modř – *oranž G*

jádra – červená

erytrocyty – oranžové

svalová tkáň – červená

kolagenní vlákna – **modrá**

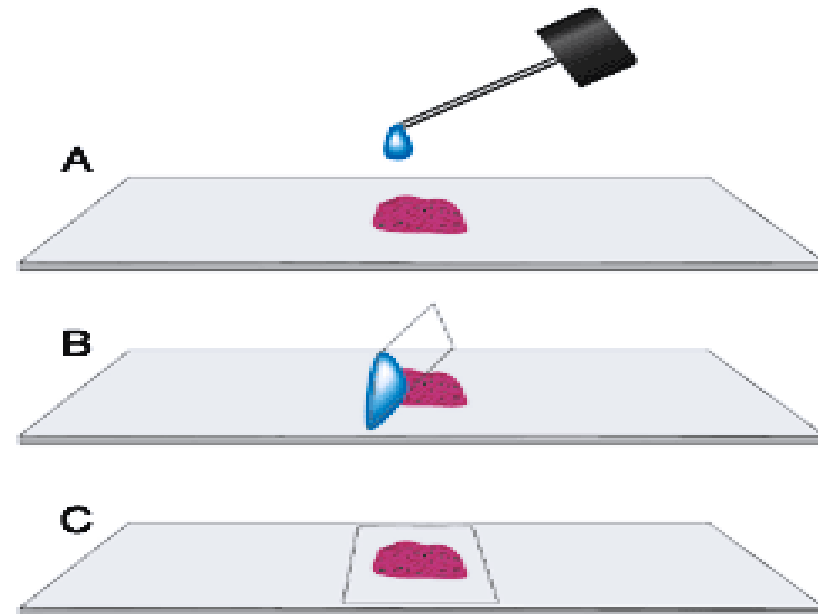
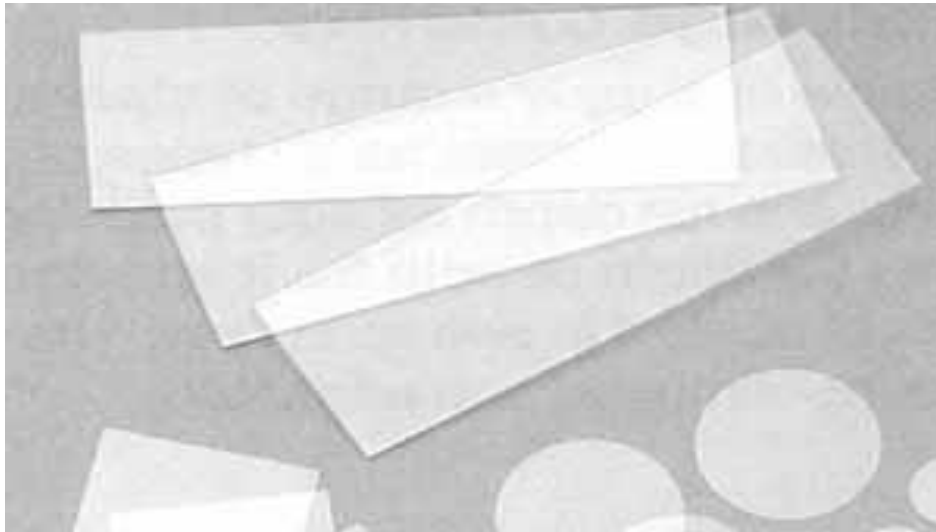

řada boxů (kyvet) s barvicími médii

MONTOVÁNÍ

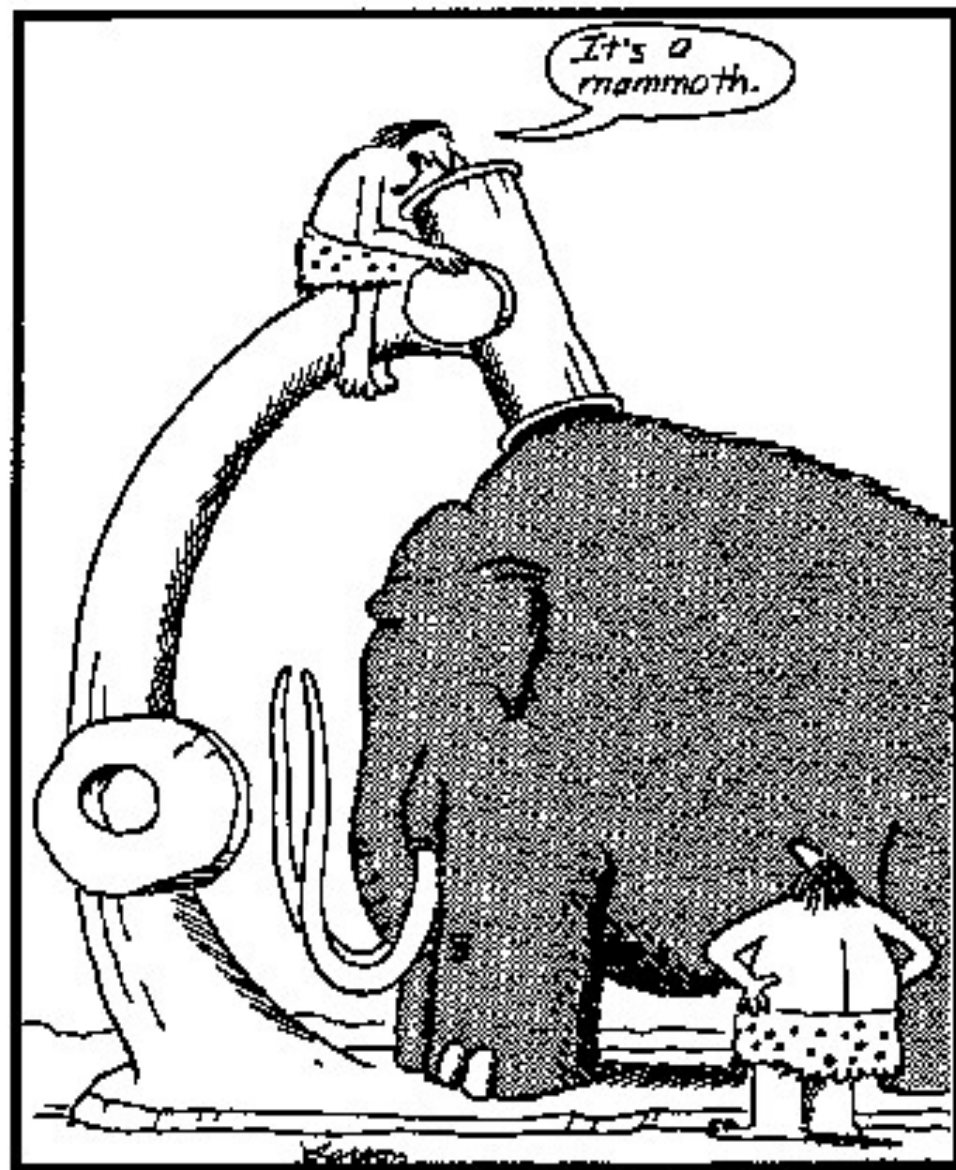
uzavření preparátu – kapkou montovacího media a krycím sklíčkem ⇒ trvalý preparát

Montovací média
rozpuštná v xylenu – kanadský balzám
rozpuštná ve vodě – glycerin-želatina, arabská guma

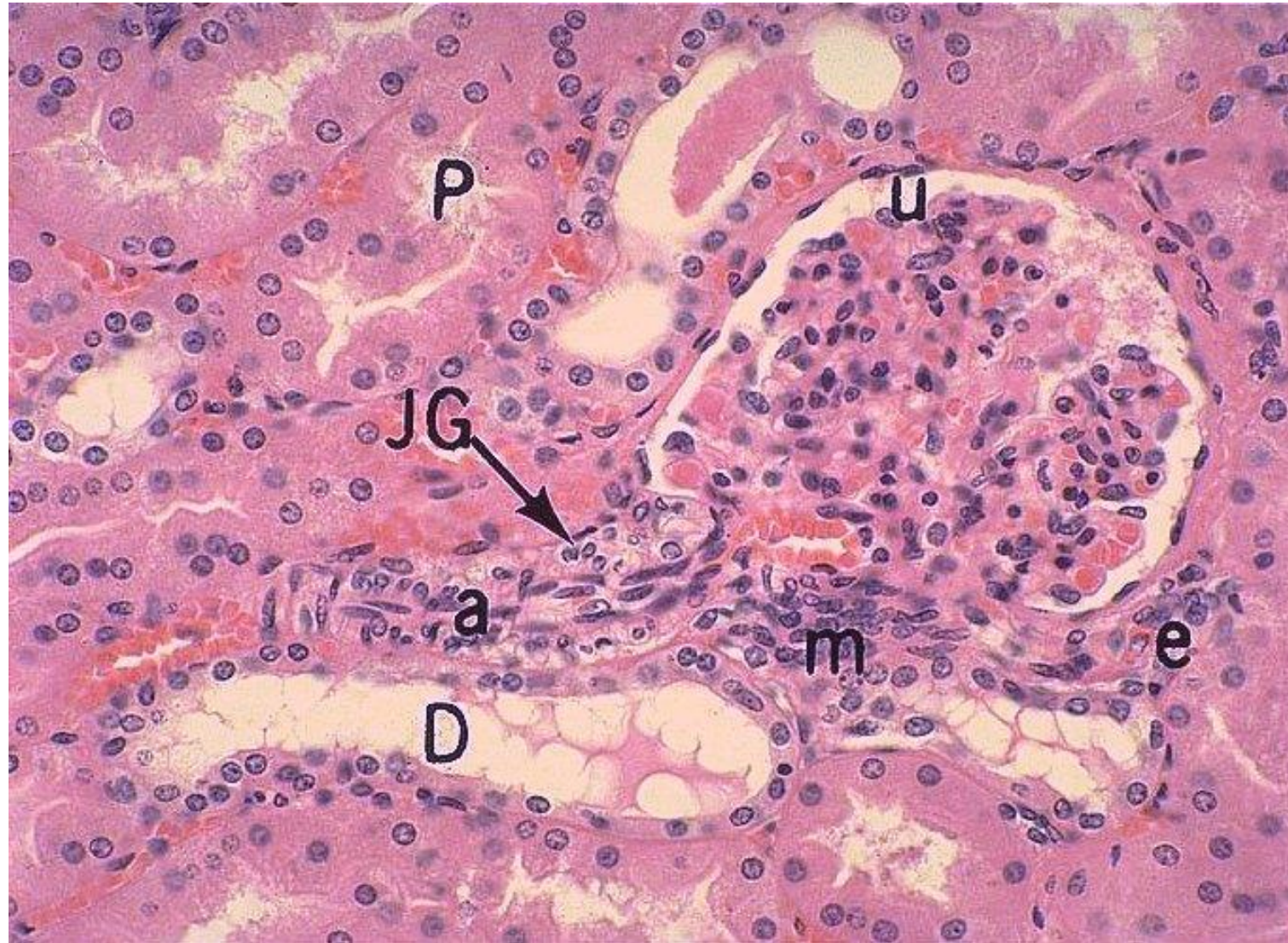
trvalé histologické preparáty ke studiu ve SM

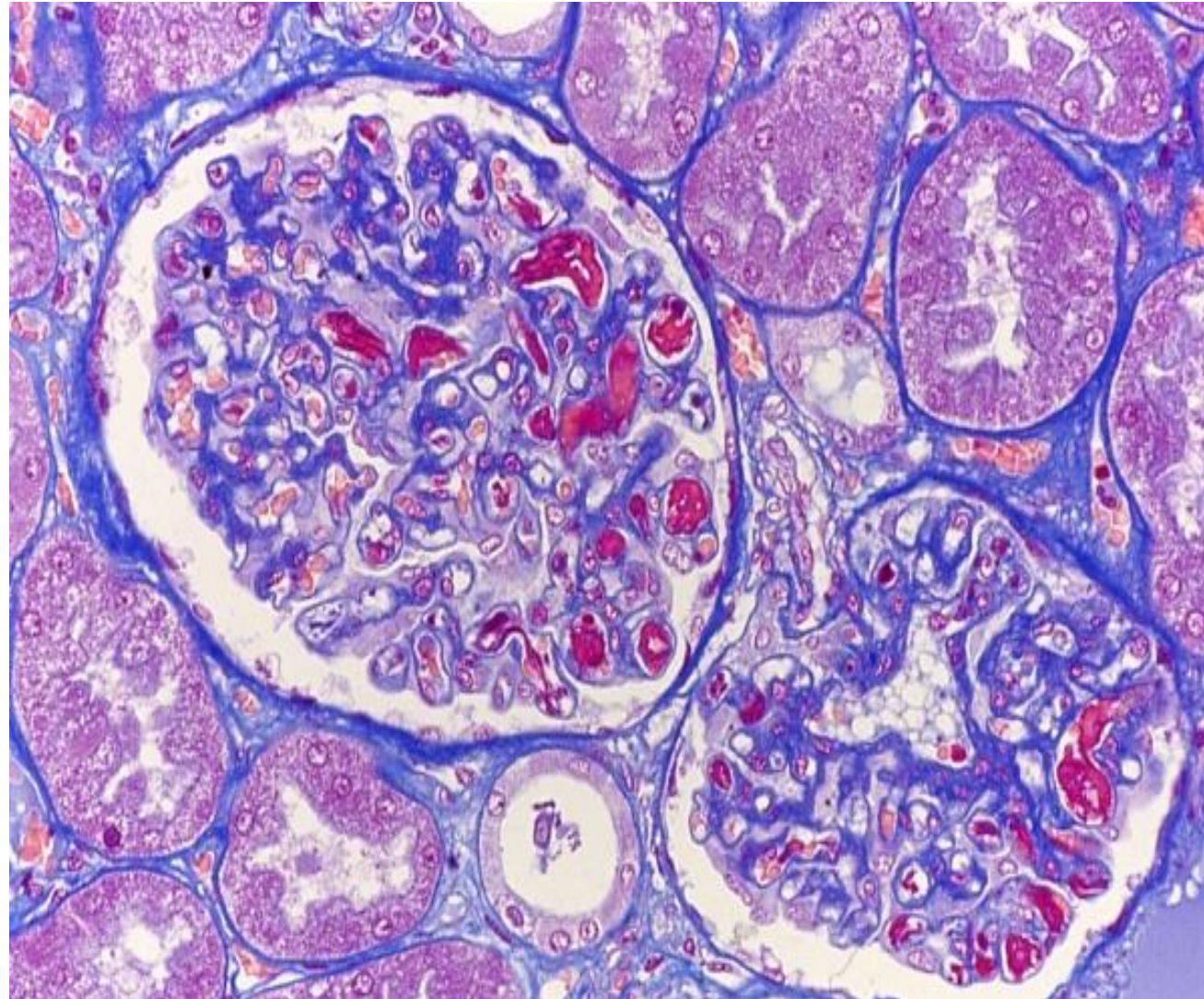
Early microscope

Hematoxylin a eosin (HE)

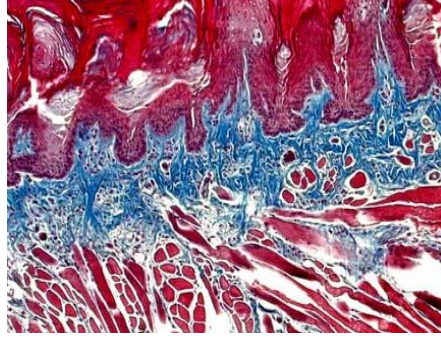
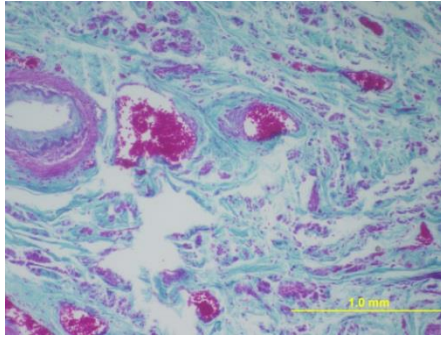
Azokarmín a anilin. modř (AZAN)

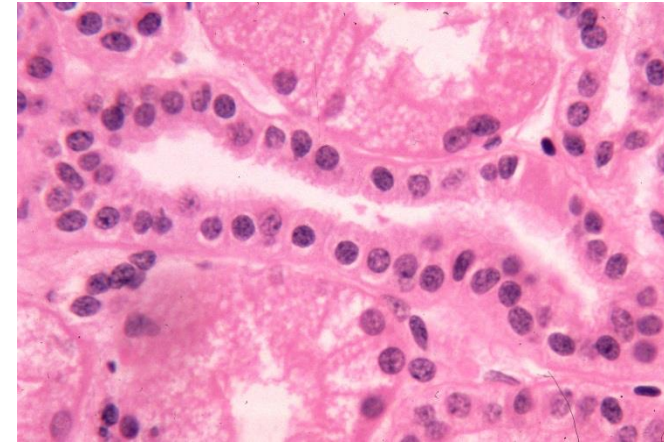
Barvicí metody:

přehledné – HE, AZAN

demonstrují všechny složky tkání

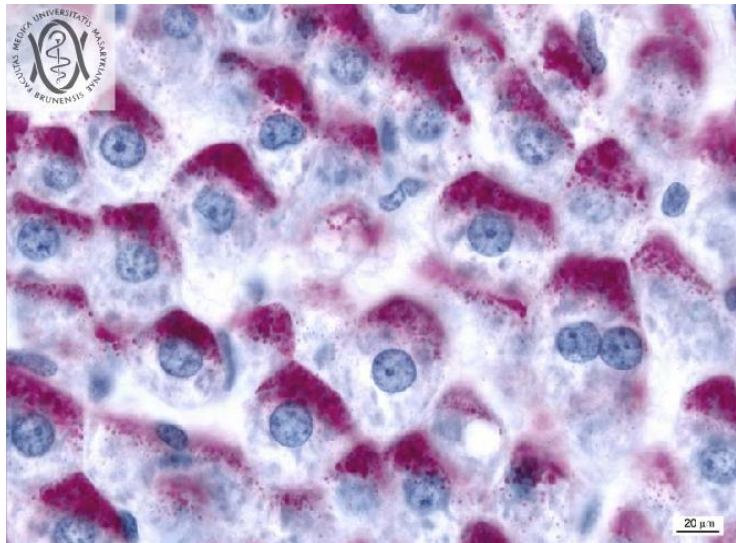

HE – nejpoužívanější barvení

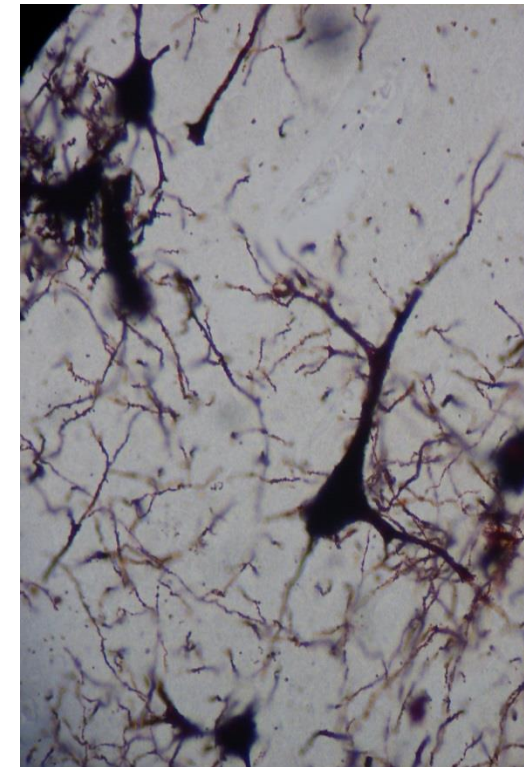

speciální

zdůrazňují určité buněčné nebo tkáňové složky

impregnační
soli Ag, Au nebo Os

Zpracování tvrdých tkání (zub, kost)

dekalifikace (odvápňování) – převedení nerozpustných vápenatých solí do roztoku pomocí kys. mravenčí nebo chelatonu (EDTA), časově náročné – dny až týdny

výbrusy – tenké ploténky (50 – 70 μm) zhotovené postupným zbrušováním materiálu

Histochemie & Imunohistochemie

Význam:

zjišťování povahy a lokalizace chemických látek v buňce „in situ“
(průkaz biomolekul - proteinů, AA, NA, sacharidů, lipidů, enzymů, pigmentů, anorg. látek – Fe, Ca, Zn aj.)

Provedení:

detekce Ag-PI* komplexů nebo Ag-PI + PI* (sekundární značená PI)

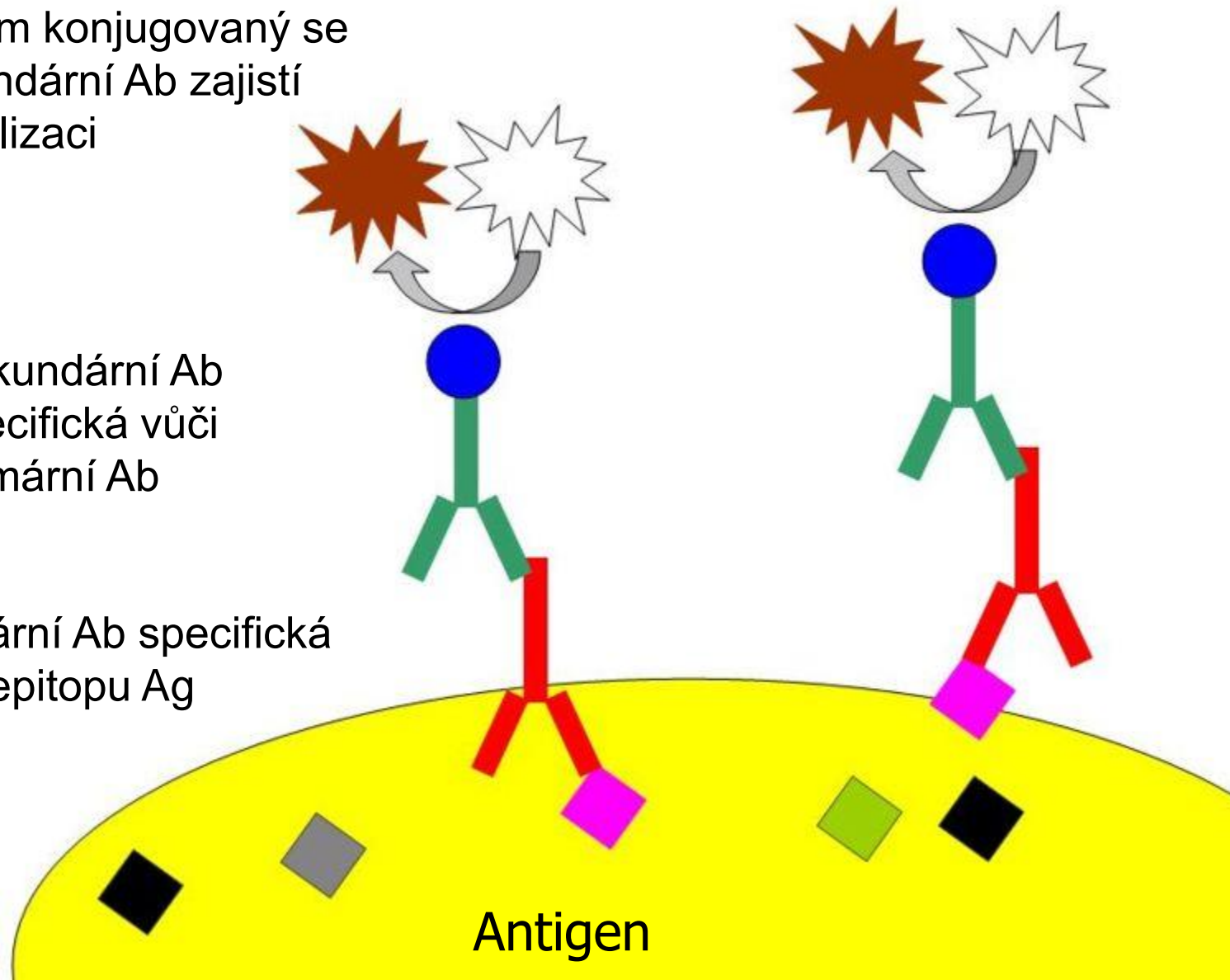
* - marker

1. fluorochromy – rhodamin, Texas red, FITC
2. enzymy – křenová peroxidáza, AF, acetylcholinesteráza,
3. radioizotopy (I^{125})

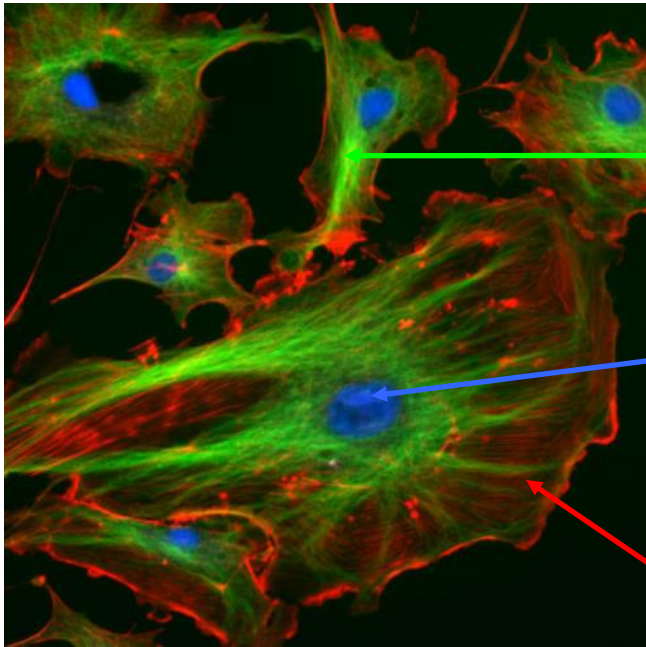
Enzym konjugovaný se sekundární Ab zajistí vizualizaci

Sekundární Ab specifická vůči primární Ab

Primární Ab specifická vůči epitopu Ag

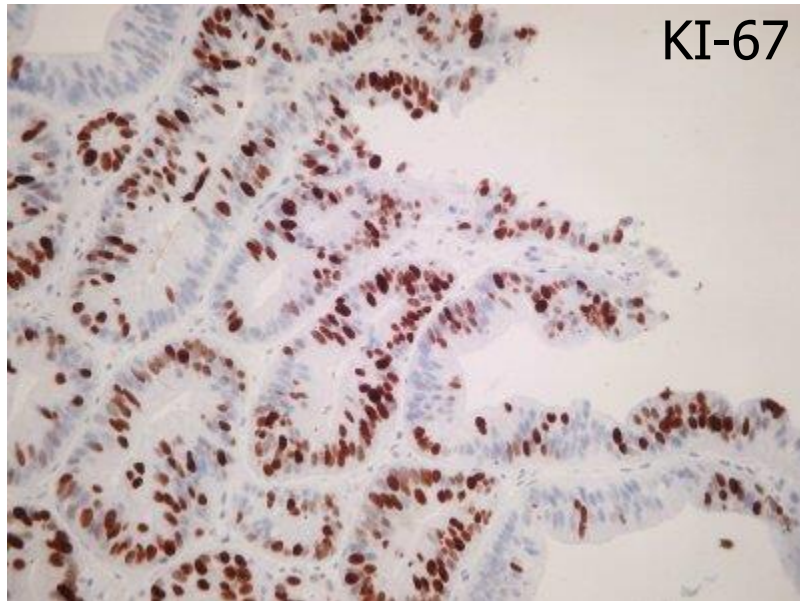
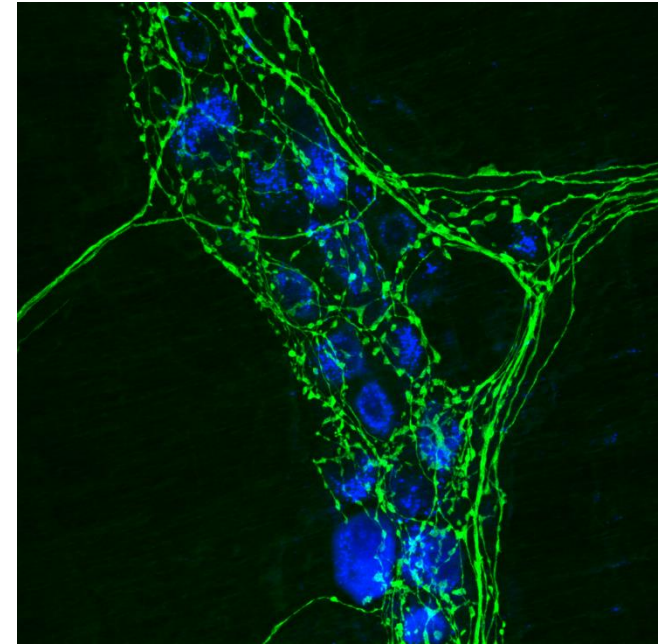
Antigen

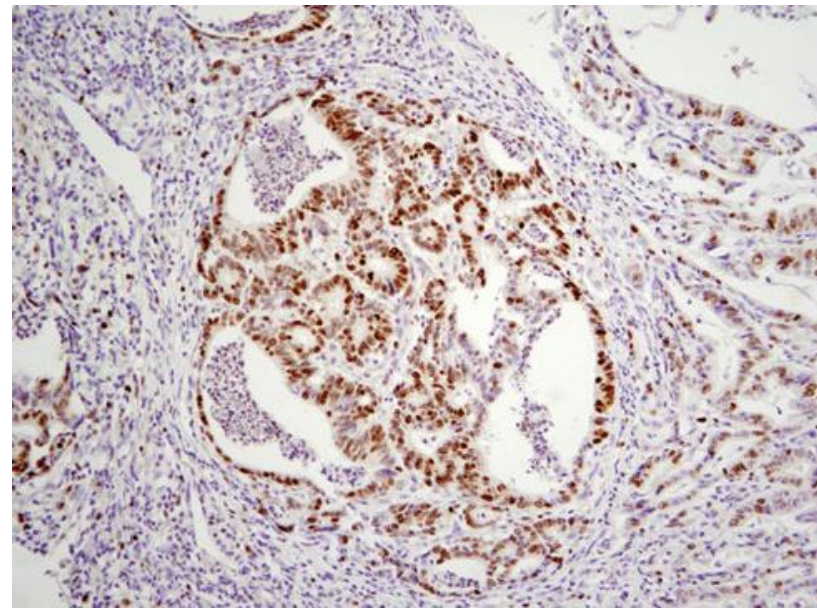
Aktin (cytoskelet)

DAPI (j adro)

Mikrotubuly (cytoskelet)

KI-67

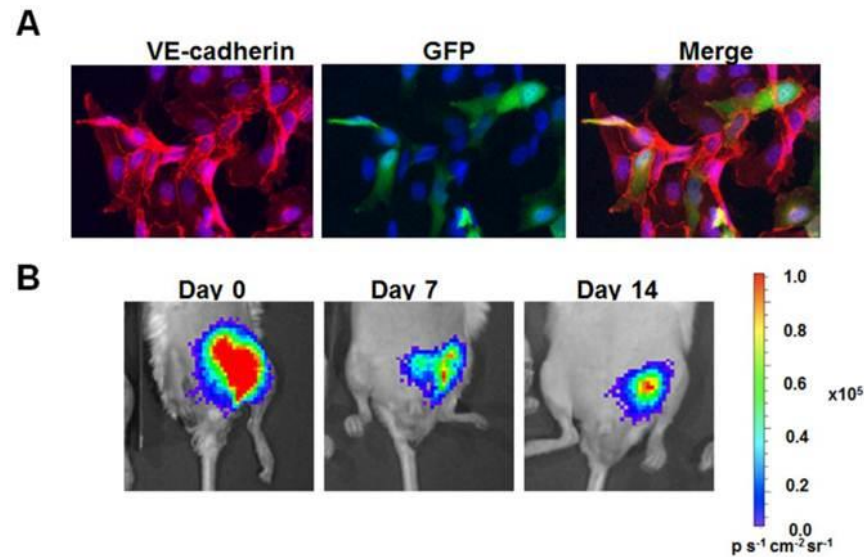

In-vivo/live cell imaging

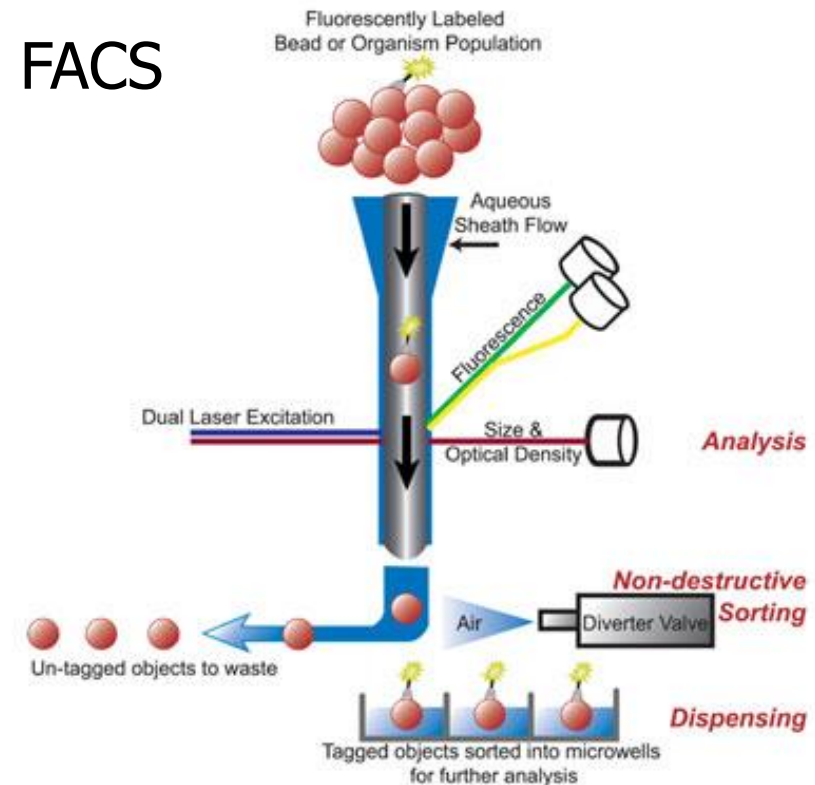
- US, MRI, PET...
- Buňky s fluorescenčním reportérem

- FACS

doi:10.7150/thno.3694

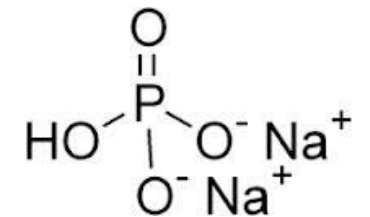
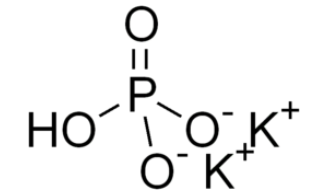
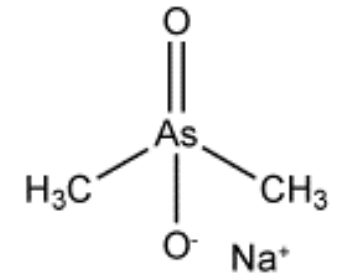

ZPRACOVÁNÍ TKÁNÍ PRO ELEKTRONOVOU MIKROSKOPII (EM)

Požadavky na pracovní podmínky:

- pH všech roztoků (medií) 7,2 – 7,4 (pufry – kakodylátový nebo fosfátový)
- bezprašnost
- roztoky (media) – šetrné působení na tkáně (minimum artefaktů)

POSTUP

ODBĚR – okamžitá fixace, velikost tkáňového bločku do 1 mm³

FIXACE – glutaraldehyd (vazba aminoskupin) + OsO₄ (vazba lipidů) – dvojitá fixace

PRANÍ – destilovaná voda

DEHYDRATACE - alkohol

ZALÉVÁNÍ – vzorky se vkládají do želatinových kapslí nebo forem z plastu

vyplněných zalévacím médiem (polymerizace – změna skupenství). Používají se epoxidové pryskyřice (Epon, Durcupan, Araldite) – ve vodě nerozpustná media

Zalévací komůrky:

želatinové (1), plastové (2)

nosiče (držáky) kapslí (3)

ploténky s komůrkami (4, 5)

1

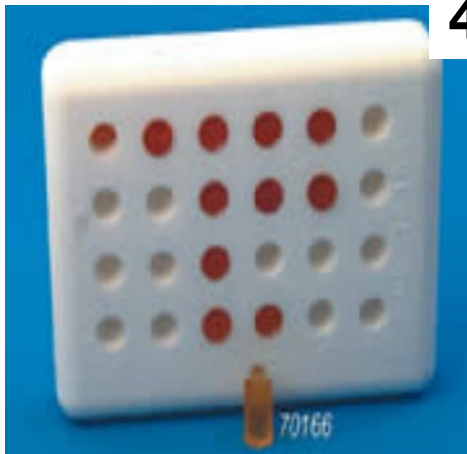
2

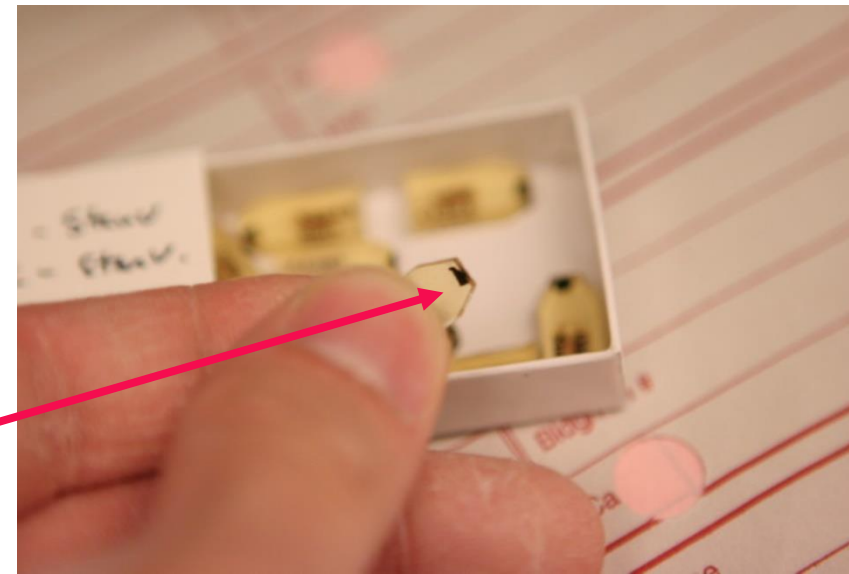
3

4,5

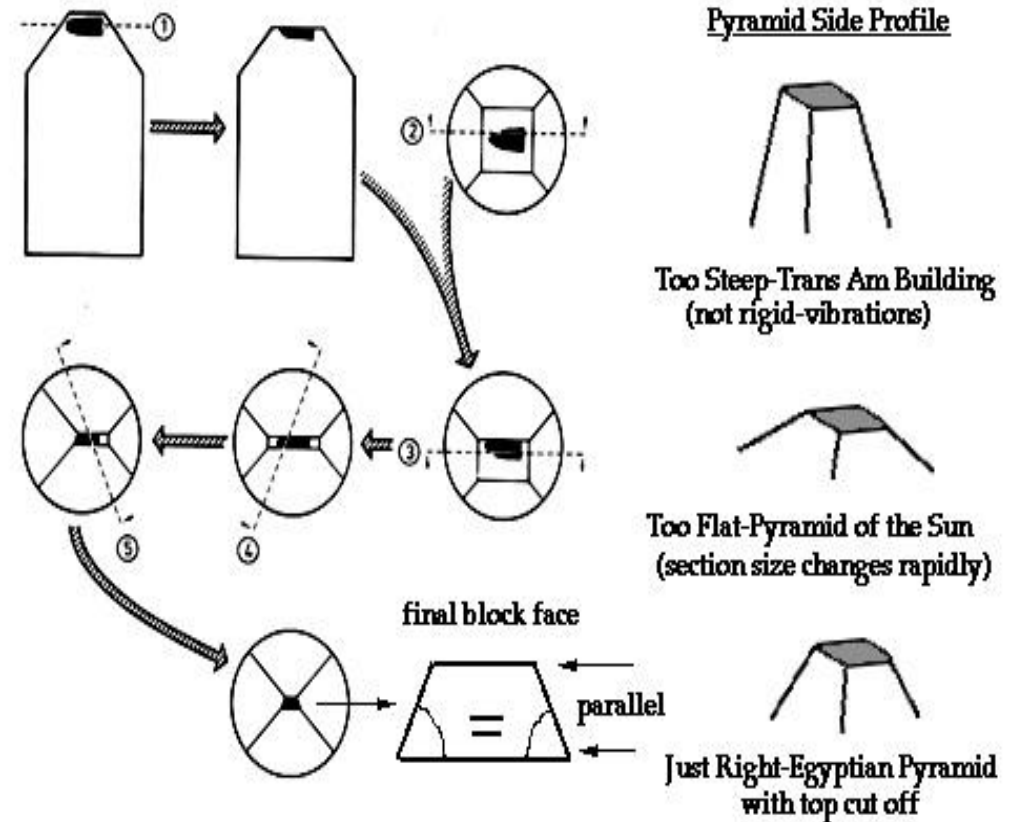
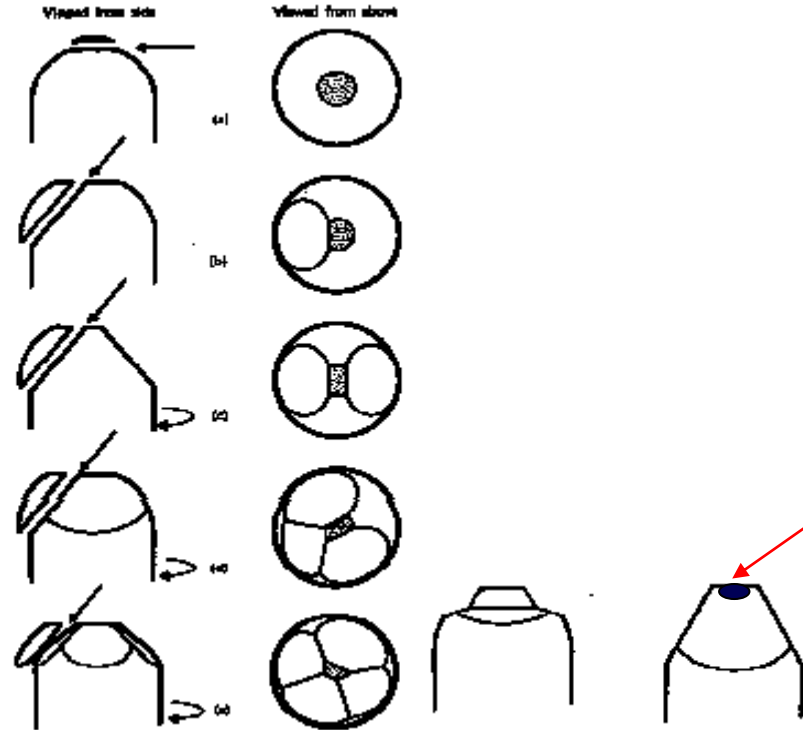
bločky připravené pro krájení

Úprava pyramid (trimování)

Odstranění přebytku tvrdého zalévacího media a zhotovení pyramid s minimální řeznou plochou (0.1 mm²).

Minimum tkáně (černý shluk) ve vrcholu pyramidy

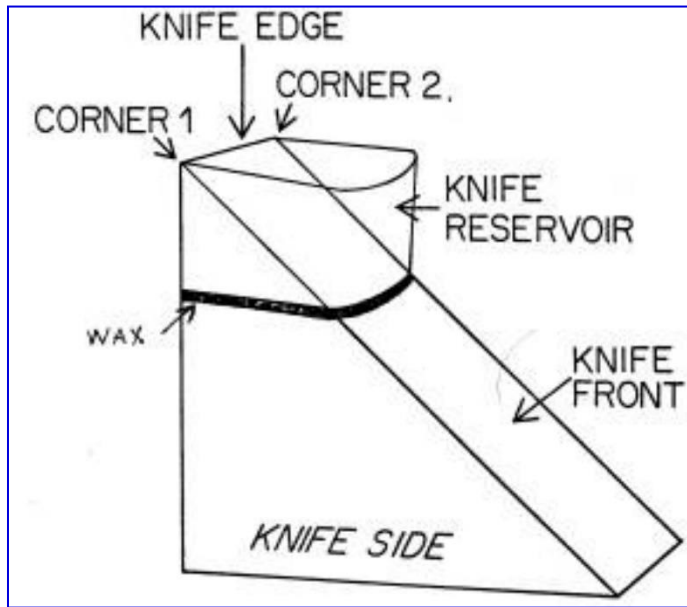
KRÁJENÍ

po odstranění přebytku media (trimming) a vytvoření pyramidy se z malé plošky (0.1 mm^2) krájí jednotlivé ultratenké řezy (70 – 100 nm)

- ultramikrotomy

používají se skleněné nebo diamantové nože s vaničkou – řezy splývají na hladinu vody ve vaničce a odtud jsou přeneseny na síťky (Ni)

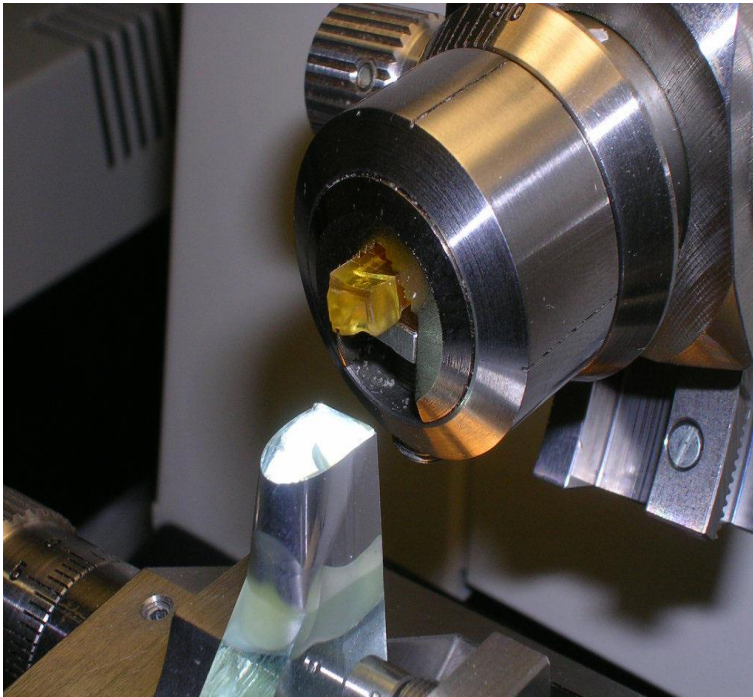

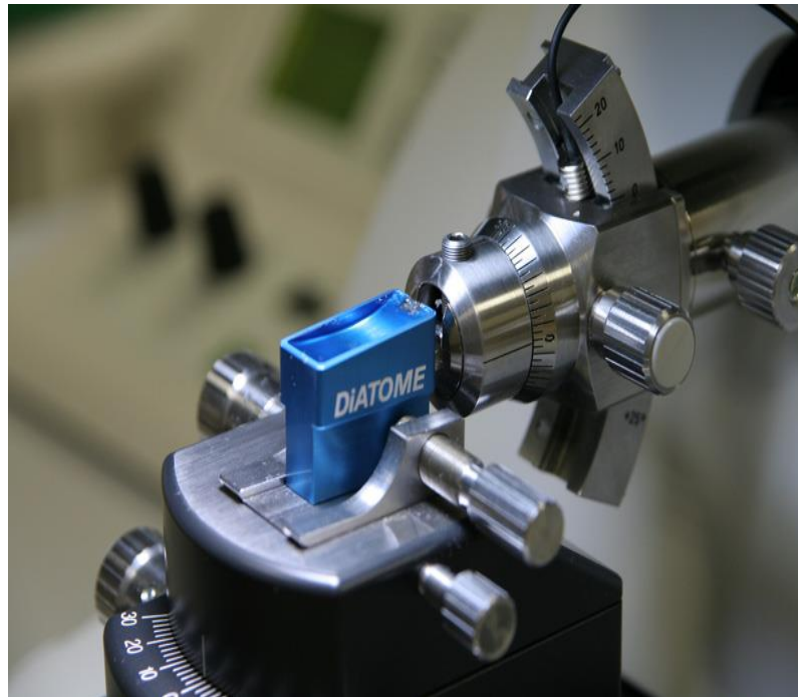
Ultramikrotomové nože:

skleněný

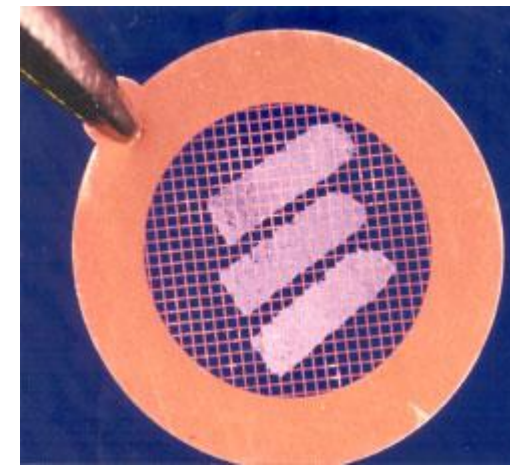
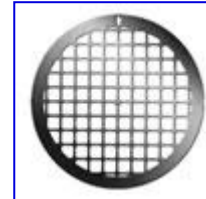
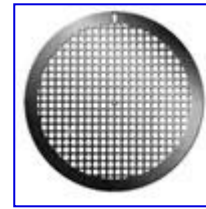
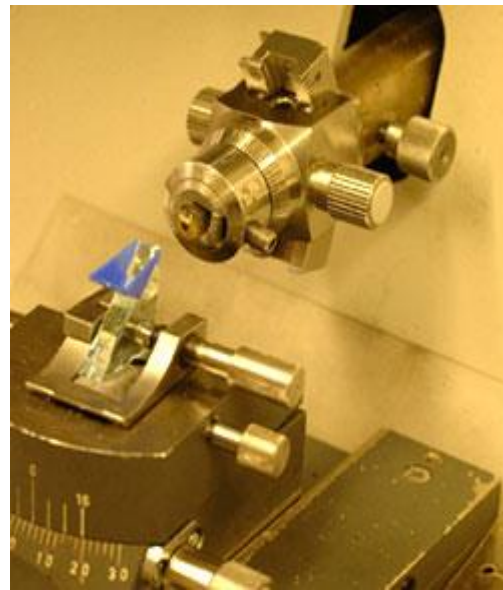
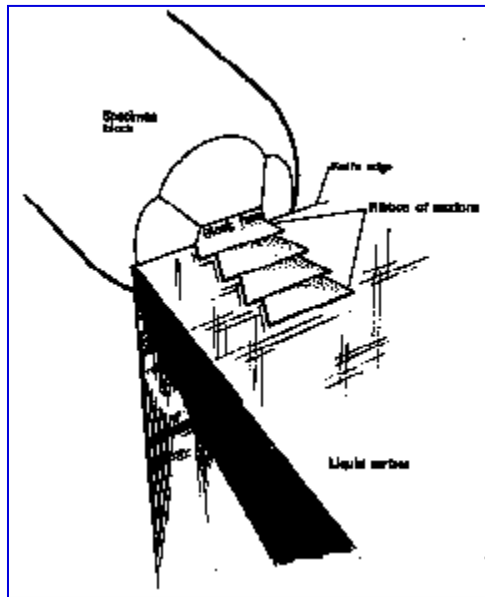
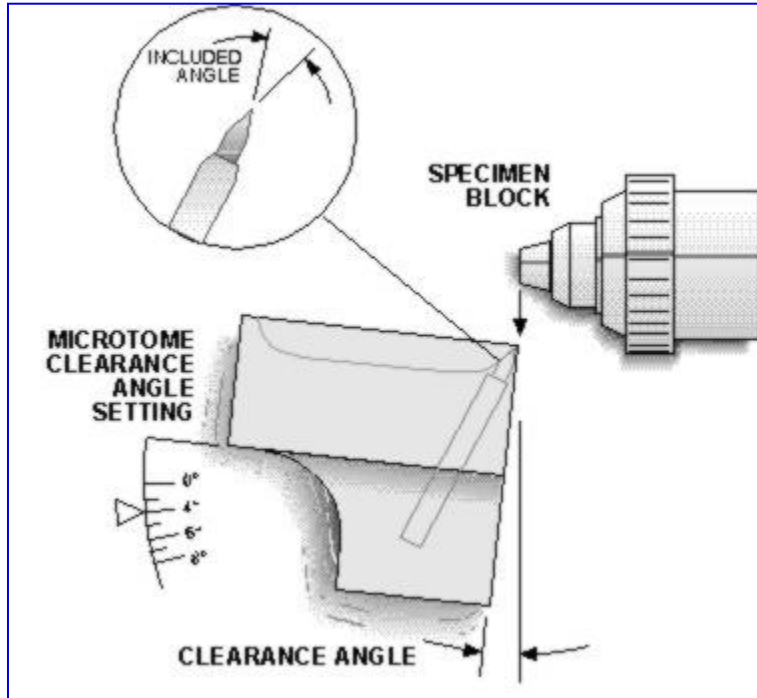

diamantový

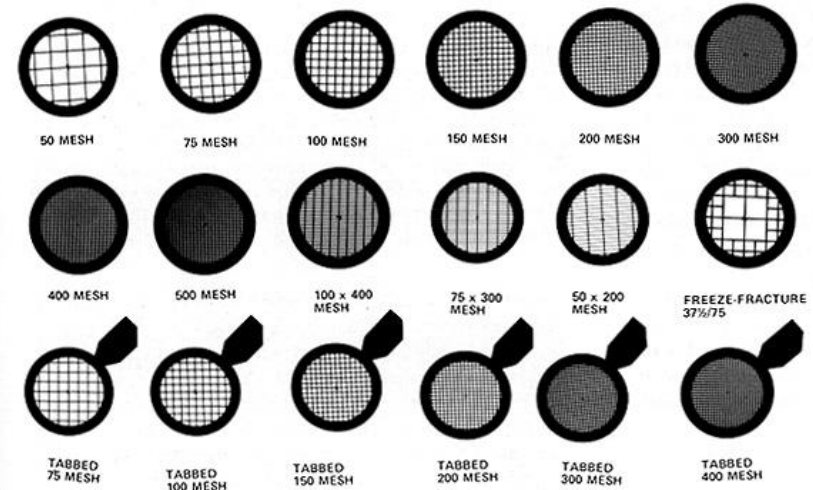
**MUNI
MED**

Krájení, nosné sítě

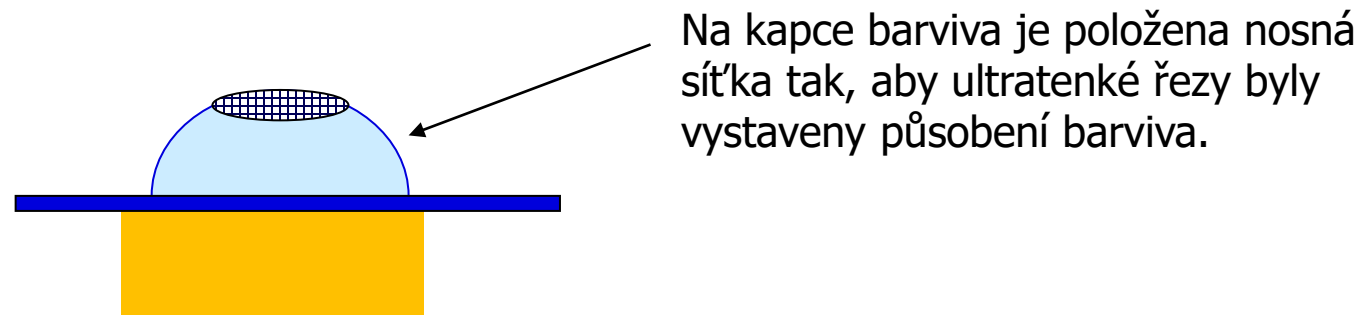
Sítka se 3 páskami řezů

typy sítěk

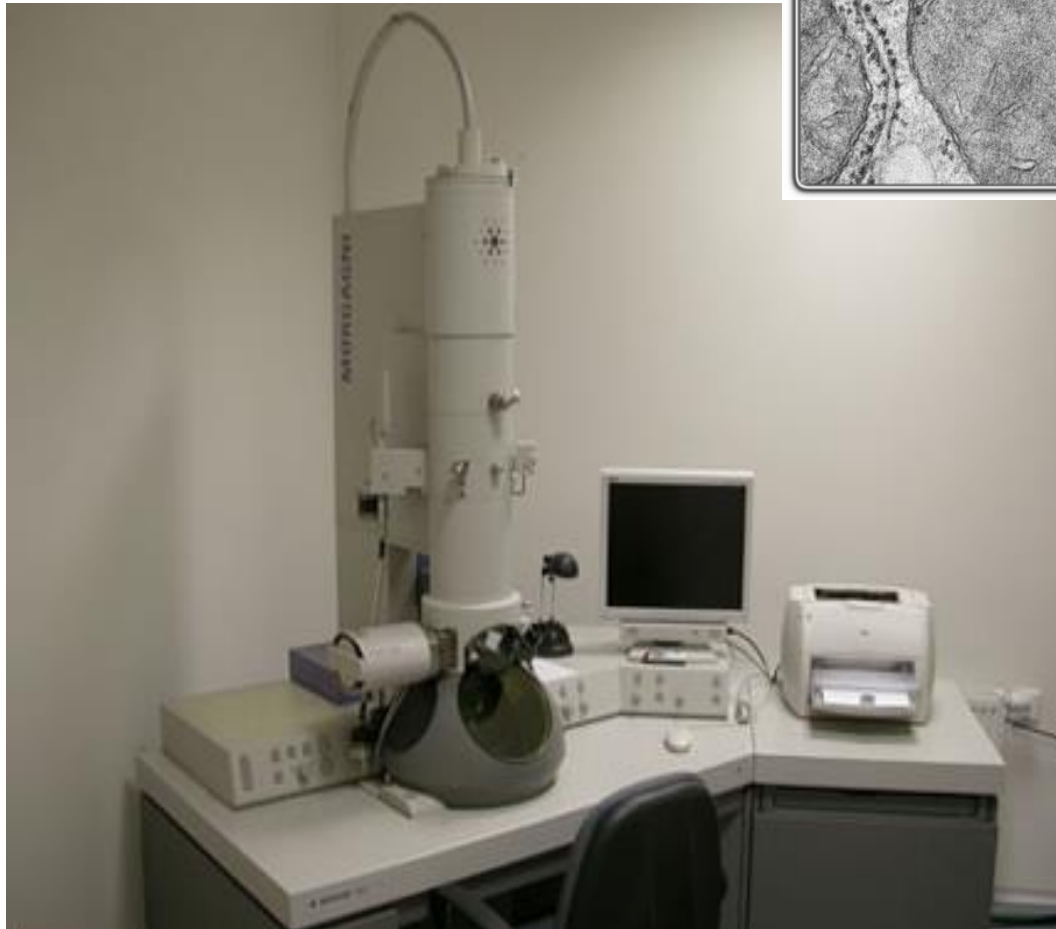
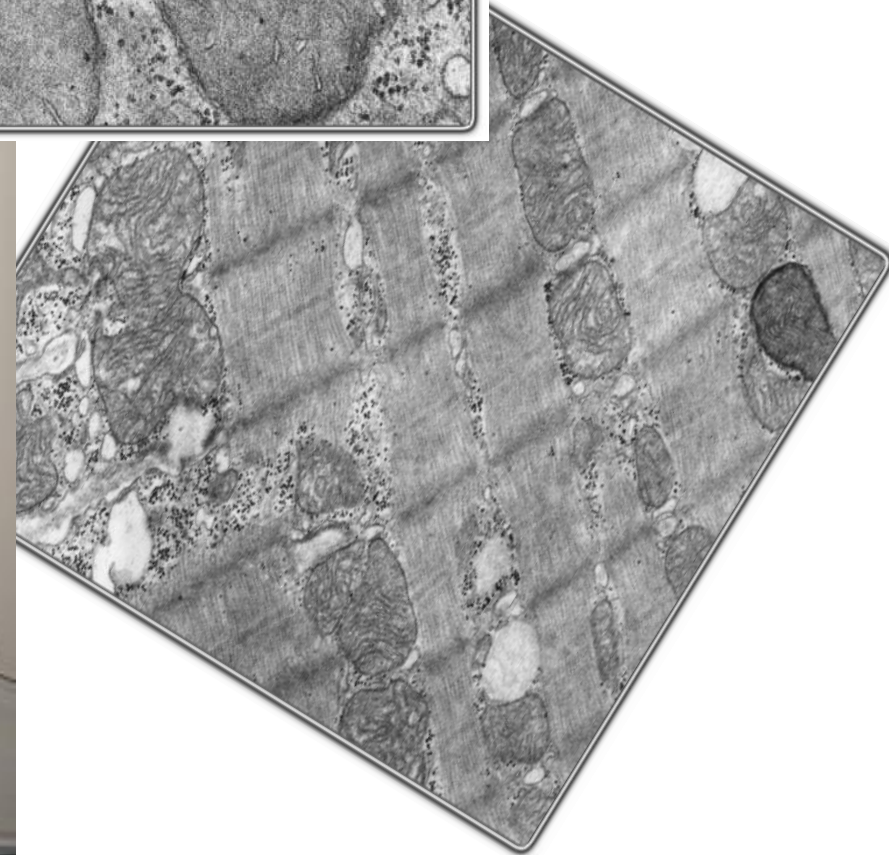
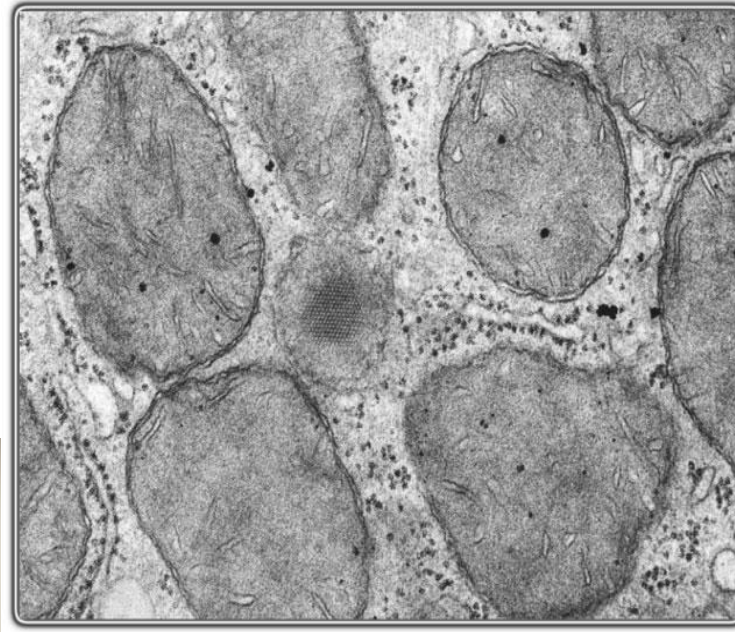
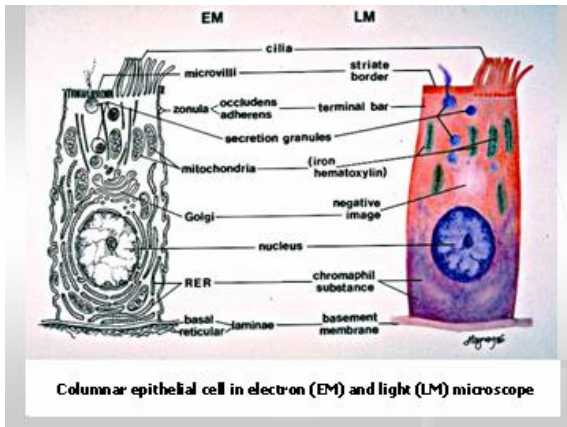

KONTRASTOVÁNÍ

princip diferenciacce struktur – různý rozptyl svazku elektronů
v závislosti denzité struktur ; „elektronová barviva“ – směsi těžkých
kovů: uranylacetát nebo citrát olovnatý

Rozdíly mezi SM a EM		
	SM	EM
Odběr	< 1 cm ³ minuty	< 1 mm ³ sekundy
Fixace	formaldehyd 12 – 24 hod.	glutaraldehyd 1 – 3 hod.
Zalévání	parafin	epoxid. pryskyřice (Durcupan)
Krájení Tloušťka řezů	mikrotom 5 – 10 μm	ultramikrotom 50 – 100 nm
Barvení (LM) Kontrastování (EM)	barviva (<i>hematoxylin – eosin</i>)	těžké kovy (<i>uranylacetat, citrát Pb</i>)
Montování	+	---
Výsledek	histologický preparát	foto z fluoresc. stínítka - elektronogram

M U N I
M E D

Otázky?